

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Mensenrechtenrapportage 2022

Inzet en resultaten Nederlands buitenlands mensenrechtenbeleid

[Mensenrechtenrapportage 2022](#) | [Mensenrechtenrapportage 2022](#) | [Mensenrechtenrapportage 2022](#) | [Mensenrechtenrapportage 2022](#) | [Mensenrechtenrapportage 2022](#)

ParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislava
LusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholm
openhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHou
matyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPeters
burgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPaz
ManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAviv
KingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebV
WellingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPaz
ParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBa
HoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCoto
nTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadD
DorffAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticaan
WarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMü
nAthenedüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKampalaParijsMadridBelgradoBelg
SarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatT
WellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPret
BonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdad
BelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobi
gIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtA
ainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNe
rkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorf
ivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoe
stAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratisla
ntrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagoKilambaKingstonDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmaty
DelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBue
iresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouP
iaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnC
ouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLu
KingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJak
IstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingsto
ersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapest
burgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAnt
øenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSa
KobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüssel
tkioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoumatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaD
ColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgrado
ntoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBern
stonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüssel
KampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputo
illaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLonden
oelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBru
RiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingt
bourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenB
oJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTri
aputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissab
ngkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKampalaParijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNe
lhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoN
toAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaD
nShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBon
ttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaL
ondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBr
ivaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpen
AbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsK
iresSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagokIslamabKin
onDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagre
aLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAl
KievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoP
PretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMe
rneMexicoColomboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDe
uitoSeoelBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanber
ogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemD
KobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHambur
ColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaCh
LuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuaga
ouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmA
damAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe
rkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBoma
aTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntw
nSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPaul
riaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChile
ManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLux
rgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekR
LuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFra
AmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKampa
rijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHong
ogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagCo
boWarschauMadridPretoriaBonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkK
emAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMila
nberHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingapore
lndHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeCh
ndenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbe
adridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpain
daNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMü
LoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagoKil
mpoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoem

Transgender tv-presentatrice Florencia de la V in de Amsterdam Rainbow
Dress in Buenos Aires, september 2022. Foto: © Natasha Ygel

Voorwoord

Waar beginnen de universele mensenrechten? Op kleine plaatsen, dicht bij huis. Zo dicht en zo klein dat ze op geen enkele kaart van de wereld gezien worden. Maar die plekken zijn de wereld van individuele mensen; de buurt waarin hij woont, de school die hij bezoekt, de fabriek, boerderij of kantoren waar hij werkt. Als deze rechten daar geen betekenis hebben, hebben ze weinig betekenis ergens anders.

Eleanor Roosevelt

Vijfenzeventig jaar geleden overbrugden wereldleiders hun verschillen en ondertekenden zij samen de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Een mijlpaal in de geschiedenis, de basis voor het VN-Mensenrechten-instrumentarium, en een inspiratiebron voor menig grondwet. Tot op de dag van vandaag verankert deze verklaring onze rechten, mits we deze actief betekenis blijven geven, zoals Eleanor Roosevelt – drijvende kracht achter de verklaring – dat mooi verwoordde.

Het jaar 2022 liet ons helaas zien hoe de wereld eruit ziet als die betekenis moedwillig terzijde wordt geschoven. Iedere oorlogsmisdaad waarmee Rusland de Oekraïense bevolking terroriseert is tegelijkertijd een aanval op onze universele rechten. En dat geldt ook voor de dood van de 22-jarige Mahsa Amini in Iran en de bloedige onderdrukking van iedereen die daartegen in verzet kwam.

Deze ontwikkelingen getuigen van een neerwaartse trend die haaks staat op de wereld waarin wij willen leven. Wereldwijd staan mensenrechten onder druk en dat maakt een actief mensenrechtenbeleid belangrijker dan ooit. Maar daarbij is het wel van belang om zorgvuldig te kijken naar wat werkt en wat niet. Ervaring leert dat een opgestoken vingertje zelden wat oplevert, maar dat samenwerking met vertrouwde en nieuwe partners wel effect kan sorteren. Bijvoorbeeld als het gaat om gerechtigheid voor Oekraïners. Meer dan 140 landen veroordeelden de Russische invasie in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Daarnaast verwezen 41 landen, waaronder Chili, Colombia en Japan, de situatie in Oekraïne naar het ICC. Als gevolg van deze steun kon het ICC een onderzoek naar mensenrechtenschendingen en oorlogsmisdaden in Oekraïne starten. Nederland heeft een leidende rol in de strijd voor gerechtigheid in Oekraïne, vanuit de overtuiging dat zulke schendingen van het internationaal recht niet onbestraft mogen blijven. Ondanks de bestaande internationale steun, moet echter niet uit het oog worden verloren dat deze steun niet wereldwijd is.

Vandaar dat Nederland zich zal blijven inzetten voor het aangaan van nieuwe partnerschappen, ook wanneer deze landen niet op alle fronten op eenzelfde lijn zitten.

Partnerschap is ook op kleinere schaal een effectief instrument. Bijvoorbeeld in reactie op de moord op de Filipijnse radiojournalist Percy Lapid, die vorig jaar werd vermoord door twee mannen op een motorfiets. Direct na de moord bracht de Nederlandse ambassade samen met Canada een statement uit dat de moord veroordeelde en opriep tot gerechtigheid. Dit statement werd gedeeld door veel leden van de Media Freedom Coalition en vervolgens breed opgepikt in de Filipijnse media. En zo kwam het onderzoek naar de moord bovenaan de prioriteitenlijst van de Filipijnse autoriteiten en zijn verschillende betrokkenen in staat van beschuldiging gesteld.

Vijfenzeventig jaar na de totstandkoming van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens moeten we concluderen dat rechten weliswaar universeel zijn, maar niet universeel worden gewaarborgd. En daarom heeft het kabinet de Kamer dit jaar een nieuwe nota over mensenrechten, democratie en internationale rechtsorde aangeboden, waarin uiteen wordt gezet hoe in deze veranderende wereld Nederland een effectief mensenrechtenbeleid kan blijven voeren. Ook met het Feministisch Buitenlandbeleid wil Nederland ongelijkheid effectiever verkleinen en streeft het naar gelijkheid van mannen en vrouwen en LHBTIQ+ personen overal ter wereld. Want universele rechten zijn er voor iedereen; ze zijn er overal en altijd. En daarom is het des te belangrijker dat we ook kijken naar onze eigen uitdagingen. Ook in Nederland worden journalisten en advocaten bedreigd en schieten we tekort in het bestrijden van racisme.

Wereldwijd staan mensenrechten onder druk. Dat is de sombere gedachte van de rapportage die voor u ligt. Tegelijkertijd laat de vastberadenheid van zoveel mensen – van de straten in Iran tot de Oekraïense schuilkelders – ons zien hoe universeel onze rechten daadwerkelijk zijn. Die vastberadenheid zag ik het afgelopen jaar diverse keren terug in de internationale gemeenschap, bijvoorbeeld in de reactie op de oorlog in Oekraïne. Het is precies die gezamenlijke vastberadenheid die betekenis geeft aan onze rechten en waar Nederland ook de komende jaren aan zal blijven bijdragen.

W.B. Hoekstra
Minister van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Leeswijzer	5
1. Mensenrechteninzet wereldwijd	6
2. Vrijheid van meningsuiting online en offline	11
3. Vrijheid van religie en levensovertuiging	15
4. Gelijke rechten voor LHBTIQ+ personen	17
5. Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte	20
6. Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	23
7. Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	27
Bijlage: Overzicht uitgaven	29

Leeswijzer

Algemeen

De Mensenrechtenrapportage 2022 richt zich op de zes prioriteiten van het Nederlandse mensenrechtenbeleid in het buitenland: vrijheid van meningsuiting online en offline, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor lhbtqi+, bescherming van mensenrechtenverdedigers en versterking van maatschappelijk middenveld, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes en de strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven. Mensenrechten zijn daarnaast stevig verankerd in andere beleidsterreinen van het buitenlandbeleid zoals veiligheid, ontwikkelingssamenwerking en buitenlandse handel. De resultaten op deze beleidsterreinen staan in andere rapportages zoals de resultatenrapportage over ontwikkelingssamenwerking¹.

Voordat het rapport ingaat op de bovengenoemde prioriteiten, schetst het eerste hoofdstuk een overzicht van trends en ontwikkelingen op het terrein van mensenrechten in het algemeen. Daarbij wordt onder andere ingegaan op de toenemende druk op mensenrechten, de multilaterale inzet via de VN en de EU en de inzet van de Mensenrechtenambassadeur en de Speciaal Gezant Vrijheid van Religie en Levensovertuiging.

Thematische Hoofdstukken

Elk thematisch hoofdstuk start met een weergave van de meest in het oog springende resultaten. Daarnaast wordt er per thema een overzicht gegeven van de financiële uitgaven in 2022. De grondslag hiervoor zijn de uitgaven onder het Mensenrechtenfonds en onder fondsen zoals Shiraka, Matra, *Civic Space Fund*, en Publieksdiplomatie. Voor het thema gelijke rechten voor lhbtqi+ en vrijheid van religie en levensovertuiging zijn naast de uitgaven uit het Mensenrechtenfonds en overige fondsen ook de uitgaven meegenomen die onder de *Power of Voices* partnerschappen op deze thema's zijn gerealiseerd in 2022. Voor het thema gelijke rechten voor vrouwen en meisjes zijn alleen de uitgaven meegenomen uit het Mensenrechtenfonds en overige fondsen die door de ambassades specifiek op dit thema zijn gerealiseerd. Een overzicht van overige uitgaven op dit thema is terug te vinden in de OS-resultatenrapportage onder het thema Vrouwenrechten en Gendergelijkheid².

Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt duidelijk hoe het kabinet zich heeft ingezet om de mensenrechten-doelstellingen te behalen. Hierbij is gebruik gemaakt van een breed scala aan instrumenten en kanalen, zoals projectfinanciering, bilaterale diplomatie, multilaterale onderhandelingen, -verklaringen en -coalitievorming. In de tekst staat aangegeven hoe Kamermoties en toezeggingen zijn uitgevoerd.

¹ [Home - OS Portaal 2022 | \(nlontwikkelingssamenwerking.nl\)](#)

² [Home - OS Portaal 2022 | \(nlontwikkelingssamenwerking.nl\)](#)

1. Mensenrechteninzet wereldwijd

Mensenrechten, als onderdeel van de bredere internationale rechtsorde, conform naleving artikel 90 van de Nederlandse grondwet, bieden een raamwerk voor samenwerking en ontwikkeling waarmee al decennia veel vooruitgang is geboekt. Voorbeelden hiervan zijn het afnemend aantal landen waar seksuele oriëntatie en/of gender identiteit strafbaar is en de verhoging van de minimumleeftijd om te huwen. In diplomatieke contacten met bijvoorbeeld Marokko en Egypte brengt Nederland het belang van de bescherming van mensenrechten actief onder de aandacht, conform de motie Piri cs (35 925-V nr. 103)³

Tegelijkertijd zien we mensenrechten wereldwijd onder toenemende druk staan en wordt de internationale rechtsorde bedreigd door machtspolitiek en geweld. Met als dieptepunt de flagrante schending in februari 2022 van het VN-Handvest door de Russische agressie in Oekraïne. De Russische agressie ging gepaard met een golf van grove mensenrechtenschendingen en oorlogsmisdaden, waaronder aanvallen op burgerdoelen, marteling, seksueel geweld en kindontvoeringen. Maar op veel plekken elders in de wereld wordt de vrijheid meer sluipenderwijs ingeperkt. Momenteel woont 80 procent van de wereldbevolking in een land waar fundamentele vrijheden en mensenrechten in toenemende mate worden beperkt.⁴ 2022 was het zeventiende achtereenvolgende jaar waarin burgerrechten wereldwijd terrein verloren.⁵ De toenemende assertiviteit van autocratische staten en het krimpen van de democratische ruimte leidt tot verdere druk op de naleving van de mensenrechten, waarbij vrijheden van religie, vereniging, vergadering en meningsuiting verder ingeperkt. De wereldwijde druk op vrouwenrechten, gendergelijkheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, is sterk toegenomen. De veiligheidsrisico's voor mensenrechtenverdedigers en journalisten worden steeds groter, hun bewegingsvrijheid steeds kleiner.

De ruimte voor het maatschappelijk middenveld om centrale en andere overheden aan te spreken op hun verantwoordelijkheden neemt wereldwijd af. Ook wordt het

voor mensenrechtenorganisaties steeds lastiger om multilateraal mee te onderhandelen en een brugfunctie te vervullen tussen de individuele burger en de overheid. Digitale surveillance en de online verspreiding van propaganda en desinformatie hebben een destabiliserend effect. Deze tactieken worden met name door autocratische staten gebruikt als middel om het maatschappelijk middenveld en de vrije media aan banden te leggen en angst in te boezemen. Maar ook democratisch gekozen regeringen maken in toenemende mate gebruik van middelen als digitale surveillance en beïnvloeding via sociale media.

Deze neerwaartse trend heeft ook een weerslag op het multilaterale krachtenveld. Landen die zich nationaal niets of weinig aan mensenrechten gelegen laten, verzetten zich ook in multilateraal verband tegen versterking van mensenrechten. Ook het aanspreken van landen op een zorgwekkende mensenrechtensituatie past niet in hun visie op de rol van VN-mensenrechtenfora. Landen als China, Cuba, Eritrea en Rusland blijven actief in het proberen te beperken van het budget van het Kantoor van de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (OHCHR) en het *framen* van het agenderen van grove mensenrechtenschendingen in de Mensenrechtenraad als 'politiek gemotiveerd' en 'een westerse agenda.' Een toenemend aantal landen is vatbaar voor een dergelijk narratief dat ook als doel heeft de ruimte in te perken om landensituaties te adresseren in Mensenrechtenraad. Nederland blijft zich tegen dit narratief verzetten, en zoekt hierin actief de samenwerking op met een zo breed mogelijk gezelschap partners, waarbij samenwerking in EU-verband het vertrekpunt is.

Gezien de moeilijke context is het positief dat in 2022 de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) en de VN-Mensenrechtenraad – gedurende het laatste jaar van het driejarig lidmaatschap van het Koninkrijk der Nederlanden – er toch in slaagden om een substantieel aantal belangrijke besluiten te nemen. Zo werd de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne met ruime meerderheid meermaals en in

³ Deze motie verzoekt de regering om in de relatie met Marokko de bescherming van mensenrechten actief te blijven uitdragen.

⁴ Facts - Civicus Monitor

⁵ The Global Expansion of Authoritarian Rule | Freedom House

sterke bewoordingen veroordeeld. In mei 2022 vond er, mede op aandringen van Nederland⁶, een Speciale Sessie van de Mensenrechtenraad plaats waarin een onderzoekscommissie (*Commission of Inquiry*) werd ingesteld om onderzoek te doen naar de mensenrechtenschendingen in Oekraïne. Deze onderzoekscommissie presenteerde in september 2022 de eerste bevindingen waarin werd geconcludeerd dat er door Rusland oorlogsmisdaden zijn gepleegd in Oekraïne en mogelijk zelfs misdaden tegen de menselijkheid. Daarnaast is op 7 april 2022 in de AVVN een resolutie aangenomen die Rusland als lid van de Mensenrechtenraad schorst, in reactie op de Russische invasie in Oekraïne. De Russische agressieoorlog tegen Oekraïne vormde ook aanleiding om Rusland uit te sluiten van de Raad van Europa. Per besluit van het Comité van Ministers het lidmaatschap van de Russische Federatie met ingang van 16 maart 2022 beëindigd.⁷ Ook in OVSE-kader heeft Nederland zich ingespannen om de verslechterde mensenrechtensituatie in Rusland te agenderen. In het gezelschap van 38 landen werd het Moskou Mechanisme ingezet om onderzoek te verrichten naar de naleving door Rusland in OVSE-kader aangegane verplichtingen op het vlak van waarborgen van het functioneren van de democratische rechtsstaat, maatschappelijke ruimte en mediavrijheid.⁸

Nederland opereert in de VN-mensenrechtenfora zoveel mogelijk in EU-verband. De prioriteiten werden vastgelegd in jaarlijkse Raadsconclusies.⁹ De EU speelde een cruciale rol bij de aanname van resoluties die strekken tot monitoring van en onderzoek naar mensenrechtenschendingen in onder meer Afghanistan, Ethiopië (Tigray), Myanmar, Zuid-Soedan. Het initiatief voor de instelling van een Speciaal Rapporteur voor de Mensenrechtensituatie in Rusland kon vanwege de afwijkende positie van Hongarije niet vanuit de EU worden voorgesteld. Het was zeer te betreuren dat EU-eenheid geen vanzelfsprekendheid is in de omgang met grove mensenrechten. Desondanks hebben de overige 26 lidstaten zich snel weten te organiseren en voldoende steun verworven om de resolutie tot een goed einde te brengen.

Andere concrete resultaten van de Mensenrechtenraad betroffen Afghanistan, waar de situatie voor vrouwen en meisjes steeds zorgwekkender wordt en Iran naar aanleiding van de protesten die volgden op de dood van Masha Amini. Er werden respectievelijk een *urgent debate* (Afghanistan) en Speciale Sessie (Iran) gehouden om de situaties te agenderen en voor Iran is een onderzoekscommissie ingesteld om onderzoek te doen naar de mensenrechtenschendingen die gepleegd zijn door het Iraanse regime tijdens en na de protesten.

Nederland was in 2022 nauw betrokken bij inspanningen om mensenrechtenschendingen in China onder de aandacht te brengen in de VN. Eind augustus 2022 verscheen het langverwachte rapport van toenmalig Hoge Commissaris voor de Mensenrechten Michelle Bachelet over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Nederland had hier zowel bilateraal als in EU-verband op aangedrongen en zette zich in voor actieve opvolging van de aanbevelingen. Eerder in 2022, tijdens de 51^e sessie, sprak Nederland namens 47 landen een verklaring uit over de mensenrechtensituatie in China, met name in Xinjiang, Tibet en Hong Kong. Een soortgelijke verklaring werd in de Derde Commissie van de AVVN door Canada uitgesproken, waar 50 landen zich achter schaalden. Een resolutie om op basis van het rapport de mensenrechtensituatie in Xinjiang op de agenda te krijgen van de Mensenrechtenraad werd helaas weggestemd. Hoewel teleurstelling over het stemresultaat overheerst, kon tegelijkertijd worden geconcludeerd dat de Mensenrechtenraad niet eerder zo uitgebreid stilstond bij de mensenrechtenschendingen tegen de Oeigoeren door de Chinese autoriteiten. Daarnaast heeft Nederland samen met 22 andere landen in oktober 2022 tijdens de Derde Commissie in New York een evenement georganiseerd waarbij de inhoud van het OHCHR-rapport besproken is. Minister Hoekstra drong bij zijn kennismakingsgesprek met de nieuwe Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Volker Türk, aan op verdere opvolging van de aanbevelingen uit het rapport.

De toenemende druk op rechten van vrouwen en meisjes en gelijke rechten voor lhbtq+ was ook afgelopen jaar duidelijk merkbaar. De landen die deze rechten willen inperken organiseren zich steeds sterker. Dit werd zichtbaar tijdens de zeer moeizame onderhandelingen over de mandaatvernieuwing van de onafhankelijke VN-expert ter bescherming tegen geweld vanwege seksuele gerichtheid of genderidentiteit, in Genève, maar ook tijdens de onderhandelingen in de Derde Commissie in New York, van de resolutie *Violence against Women and Girls* (geweld tegen vrouwen en meisjes), waarvan Nederland samen met Frankrijk de leiding op zich nam. Dit uitte zich in lange onderhandelingen waarbij een groep landen probeerde om de teksten af te vlakken en thema's toe te voegen om de kern van de tekst te verzwakken. Deze tegendruk was ook sterk voelbaar binnen de Europese Unie, waar pas na lange onderhandelingen overeenstemming kon worden bereikt over de inzet op gender gelijkheid en gelijke rechten voor lhbtq+ in de VN-mensenrechtenfora. In samenwerking met gelijkgezinden, speelde Nederland een leidende rol, om in elk geval staand beleid effectief te verdedigen. Zodoende kon de

⁶ Omwille van de leesbaarheid wordt Nederland aangehouden. Echter, in VN gremia wordt namens het Koninkrijk der Nederlanden gehandeld.

⁷ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/the-russian-federation-is-excluded-from-the-council-of-europe>

⁸ <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/526720.pdf>

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2022/01/24/human-rights-eu-adopts-conclusions-on-eu-priorities-in-united-nations-human-rights-fora-in-2022/>

EU in de VN blijven inzetten op het versterken van gendergelijkheid, maar het blijft teleurstellend dat het niet lukt om als EU gezamenlijk een meer vooruitstrevende inzet uit te dragen op dit belangrijke onderwerp. Het kabinet heeft daarom een strategie uitgewerkt om die rechten consistent en proactiever te beschermen en tegendruk te bieden aan ondermijnende krachten, de zogenaamde *pushback*¹⁰.

Nederland deed in 2022 bij twee *Universal Periodic Review cycles* 52 aanbevelingen op het gebied van mensenrechten aan 25 landen. De aanbevelingen lagen grotendeels op het gebied van de vijf Nederlandse mensenrechtenprioriteiten. Daarnaast is Nederland in november 2022 zelf ook onderdeel geweest van de *Universal Periodic Review* en ontving maar liefst 255 aanbevelingen op het gebied van mensenrechten, onder andere over discriminatie en racisme, etnisch profileren, kinderopvangtoeslag-affaire en de *gender pay gap*¹¹.

Belangrijke besluiten VN-mensenrechtenfora

Mede dankzij intensieve diplomatieke inspanningen, kon in 2022 een reeks belangrijke multilaterale besluiten worden genomen. Dit betrof onder andere:

- Mensenrechtenraad Genève: een nieuw mandaat voor een onderzoekscommissie die onderzoek doet naar de Mensenrechtenschendingen in Oekraïne, als gevolg van de Russische invasie.
- Mensenrechtenraad Genève: een nieuw mandaat voor een *Fact Finding Mission* Iran naar aanleiding van mensenrechtenschendingen gepleegd tijdens de demonstraties in het najaar van 2022.
- Mensenrechtenraad Genève: een nieuw mandaat voor een Speciaal Rapporteur Mensenrechten in Rusland, ingediend door Nederland samen met 25 andere EU-lidstaten.
- Mensenrechtenraad Genève: Verlenging mandaat VN-Onafhankelijk Expert voor het bestrijden van discriminatie en geweld op grond van seksuele oriëntatie en gender identiteit tot en met juli 2026.
- Derde Commissie New York: aanneming van de *Violence against Women and Girls* (Geweld tegen vrouwen en meisjes) resolutie in New-York, met als thema gender stereotypen en negatieve sociale normen, die met een record aantal van 166 stemmen voor werd aangenomen. Nederland heeft samen met Frankrijk deze resolutie geleid.

Inzet Mensenrechtenambassadeur en Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging

De Mensenrechtenambassadeur (MRA) en de Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging (SGRL) spelen een sleutelrol in de uitvoering van het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Door middel van bilaterale gesprekken, landenbezoeken, inzet in multilaterale fora, publieke- maar ook stille diplomatie zetten zij zich in voor een betere naleving van de geldende internationale verdragen en het aanbieden van Nederlandse ondersteuning waar nodig. Ook spelen zij een belangrijke rol in het vergroten van het (maatschappelijk) draagvlak voor het buitenlands mensenrechtenbeleid.

Mensenrechtenambassadeur

In 2022 organiseerde de MRA de eerste succesvolle editie van de vanaf nu jaarlijkse Mensenrechtenweek—de week voorafgaande aan de Internationale Mensenrechtendag op 10 december. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het postennetwerk, internationale- en maatschappelijke organisaties, academische instellingen, de Europese Mensenrechtenambassadeurs, mensenrechtenverdedigers en jongeren deden hieraan mee. Zo waren er verschillende filmvertoningen, gastlessen op scholen en universiteiten, een mensenrechtenconcert, rondetafelgesprekken en een *Human Rights Walk* met ambassadeurs gevestigd in Nederland. Het doel van een jaarlijks terugkerende Mensenrechtenweek is om bewustzijn onder jongeren en studenten te vergroten door met hen de dialoog aan te gaan over wat mensenrechten zijn en waarom ze belangrijk zijn in Nederland en wereldwijd.

Voor het eerst sinds de COVID-19 pandemie kon de MRA in 2022 het volledige jaar landenbezoeken afleggen, en inkomende internationale bezoeken ontvangen. Daar is voortvarend invulling aan gegeven: o.a. Zimbabwe, Zuid-Afrika, Zuid-Soedan, Egypte, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Vietnam, Bosnië-Herzegovina, Polen, Georgië, Argentinië en Canada zijn door de MRA bezocht, en o.a. de Egyptische mensenrechtenambassadeur en de Armeense viceminister zijn bij inkomende bezoeken gesproken. Ook is de samenwerking met de internationale collega's van de MRA in 2022 verder geïntensiveerd, met name in 9 EU-lidstaten¹², de VK, IJsland alsook de EU Speciaal Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten, Eamon Gilmore. Zo zijn er verschillende gezamenlijke verklaringen van deze groep uitgegaan en groeit dit strategische netwerk gestaag. In 2022 benoemde IJsland voor het eerst een mensenrechtenambassadeur.

¹⁰ Zie ook: Kamerbrief TK over voortgang Nederlandse inzet gendergelijkheid, SRGR en gelijke rechten van lhbtq+ personen in de EU | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl, Kamerstuk 30420-376.

¹¹ De UPR valt onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Voor meer informatie zie kamerstuk 2022D39127 en 2022-0000672010

¹² Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Letland, Luxemburg, Slowakije, Spanje, Zweden

Verder gaf de MRA een toespraak¹³ tijdens het 10-jarige jubileum van het *Shelter City* programma, en heeft zij de tour langs de Nederlandse *Shelter Cities* voortgezet om lokaal de dialoog over mensenrechten en mensenrechtenverdedigers aan te gaan. Een ander hoogtepunt in het werk van de MRA in 2022 was de toespraak¹⁴ die zij in Rome hield in aanloop naar de heiligverklaring van Titus Brandsma, over de problemen die journalisten ook vandaag nog ervaren in het vrijelijk uitvoeren van hun werk.

MRA Bahia Tahzib-Lie: 'Titus Brandsma is voor mij een toonaangevende verdediger van mensenrechten die tot vandaag mensen wereldwijd weet te inspireren in onze strijd tegen het gif van desinformatie, leugens en nepnieuws'.

Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging

Ook in 2022 zette de SGRL zich in voor de bescherming van religieuze en ongelovige minderheden wereldwijd, en het betrekken van religieuze actoren bij het bredere Nederlands buitenlandbeleid waarbij de universaliteit en onderlinge samenhang van mensenrechten voorop staat. Een ander belangrijk element van het werk van de SGRL is het onderhouden van een (inter)nationaal netwerk zoals de *International Freedom of Religion or Belief Alliance* (IRFBA) met 42 leden.

Bij deze netwerken gaat het om samenwerking met religieuze actoren die discriminatie, extremisme en haat jegens andere (niet-)religieuze groeperingen tegengaan door middel van dialoog of die zich uitspreken tegen de criminalisering op religieuze gronden van lhbtq+ personen.

De SGRL en de MRA spelen een sleutelrol bij het leggen van deze kruisverbanden. Het *Joint Initiative For Strategic Religious Action* (JISRA), een strategisch partnerschap dat door Nederland wordt gefinancierd, draagt in belangrijke mate bij aan het ondersteunen van de interreligieuze dialoog en het versterken van de rol van religieuze actoren bij het opbouwen van vreedzame gemeenschappen.

De SGRL voerde in 2022 drie belangrijke reizen uit: een bilateraal bezoek aan het Koninkrijk van Saoedi-Arabië, een bi- en multilateraal bezoek aan Warschau voor o.a. de *Human Dimension Conferentie*, en een multilateraal bezoek aan het VK voor een *Freedom of Religion and Belief* (FoRB) ministeriële bijeenkomst. Ook bezocht de SGRL de VN Mensenrechtenraad in Geneve en de Derde Commissie van de VN te New York.

Ter versterking van de religieuze geletterdheid van BZ-collega's draagt de SGRL conform de toezegging van Minister Blok in 2018 actief bij aan lezingen, opleidingen en cursussen voor BZ-collega's, waaronder de Internationale Beleids cursus Buitenlandse Zaken voor beginnende beleidsmedewerkers. Daarbij wordt kennis, inzicht en belangstelling voor de rol van religie, religieuze context en tradities in internationale diplomatie en betrekkingen bevorderd en aangemoedigd vanuit de overtuiging dat onze samenwerking en dialoog met internationale partners hierdoor wordt versterkt. Ons buitenlandbeleid wint daarmee aan effectiviteit en slagkracht: 84% van de wereldbevolking zegt religieus te zijn.

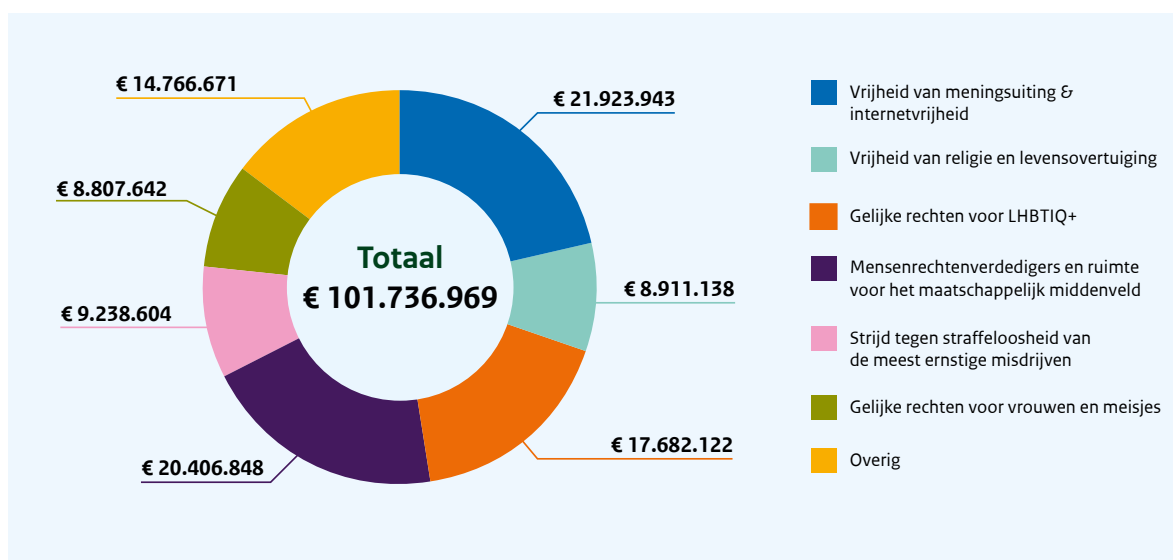
¹³ <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-foreign-affairs/documents/speeches/2022/04/22/speech-by-human-rights-ambassador-bahia-tahzi-lieb-on-10-years-shelter-city>

¹⁴ Human rights Ambassador Bahia Tahzib-Lie: The world needs courageous journalists like Titus Brandsma | Speech | Government.nl.

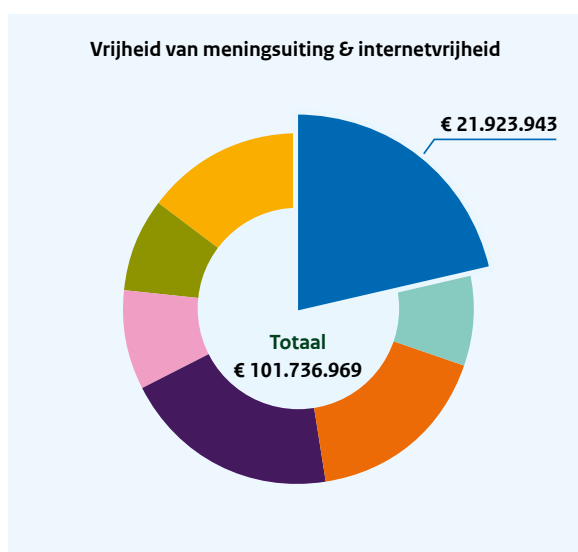
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van alle fondsen)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	21.923.943
Vrijheid van religie en levensovertuiging	8.911.138
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	17.682.122
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	20.406.848
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	9.238.604
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	8.807.642
Overig	14.766.671
TOTAAL	101.736.969

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van alle fondsen)

2 Vrijheid van meningsuiting online en offline

Uitgelichte resultaten 2022:

1. 1554 journalisten in nood werden geholpen door noodfondsen, waarvan een derde in en rond Oekraïne;
2. Nederland bleef zich inzetten voor gerechtigheid voor de moord van 4 IKON journalisten tijdens de burgeroorlog in El Salvador (1982). Deze daad is bestempeld als een misdaad tegen de menselijkheid in het rapport van de Commissie van de Waarheid van de VN.
3. Eerste gezamenlijke verklaring van *Freedom Online Coalition* over *Internet Shutdowns* in Iran.
4. Nederland is sinds februari 2022 samen met Canada de co-voorzitter van de *Media Freedom Coalition* (MFC).

Vrijheid van meningsuiting is een voorwaarde voor een goed functionerende democratie en een vrije samenleving. Burgers, en journalisten en mensenrechtenverdedigers in het bijzonder, moeten zich vrij kunnen uiten, zowel online als offline. Journalisten spelen een belangrijke rol als onafhankelijke bron van informatie en als waakhond. De context waarin journalisten hun werk moeten doen is de afgelopen jaren steeds gevaarlijker geworden door de wereldwijde beperking van de maatschappelijke ruimte, digitale repressie en politieke polarisatie. Aanvallen op

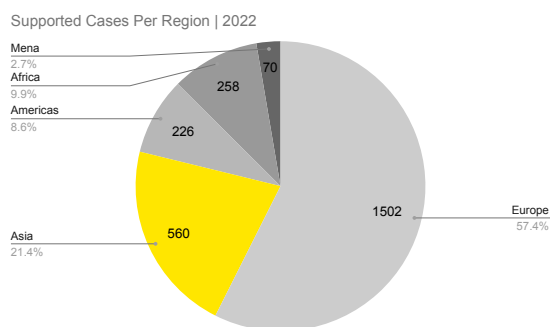
media en journalisten (fysiek, digitaal en juridisch) zijn aan de orde van de dag. Deze aanhoudende bedreigingen resulteren onder meer in zelfcensuur.

Nederland zet in op het vergroten van de veiligheid van journalisten wereldwijd door bij te dragen aan een veilige fysieke en digitale omgeving en een pluriform medialandschap waarin journalisten en mediawerkers kunnen floreren. Daarbij is er bijzondere aandacht voor vrouwelijke journalisten, het tegengaan van straffeloosheid voor geweld tegen journalisten, en het ontwikkelen van internationale normen voor mensenrechten online.

Bescherming van journalisten en mediawerkers

Journalisten in Oekraïne zijn na de grootschalige illegale agressie van Rusland in ongekende mate onder druk gezet, met geweld bedreigd, aangevallen, en omgebracht. Maar ook op andere plekken in de wereld wordt het werk van journalisten steeds moeilijker gemaakt. Enkele voorbeelden: In Iran werden verslaggevers van de protesten naar aanleiding van de dood van Mahsa Amini hardhandig tegengewerkt of 'preventief' vastgehouden, en werd het internet regelmatig geblokkeerd, waardoor verslaggeving van en toegang tot informatie over de protesten en mensenrechtenschendingen werd bemoeilijkt. De censuur, intimidatie en bedreigingen van journalisten en media in Myanmar, Nicaragua en Afghanistan blijven zeer zorgwekkend - veel journalisten zijn deze landen ontvlucht.

Nederland zette zich in voor de veiligheid van journalisten in dit soort situaties. Zo werd via het *Reporters Respond* noodfonds van de Nederlandse organisatie *Free Press Unlimited* (FPU) directe hulp verleend aan 1554 journalisten over de hele wereld die gevaar liepen. Het programma bood met name tijdelijke verhuizing, juridische ondersteuning, fysieke en digitale veiligheid, levensonderhoud en psychosociale hulp.

Reporters Respond 2022. Bron: Free Press Unlimited

Mede door de aanhoudende noodsituaties in Myanmar en Afghanistan ging een derde van de steun naar journalisten in Azië. Ook heeft *Reporters Respond* snel steun kunnen bieden aan journalisten in Oekraïne. Zo zijn veiligheidsvesten en helmen geleverd aan journalisten in de frontlinie, en is gewerkt aan digitale veiligheid, zoals het beschikbaar maken van VPNs en beveiliging tegen hacks, zodat journalisten informatie konden blijven delen met de rest van de wereld.

Daar waar geweld tegen journalisten wordt gepleegd worden deze misdaden wereldwijd nog te weinig vervolgd. UNESCO brengt hier jaarlijks rapport over uit¹⁵. In 2022 was het straffeloosheidspercentage voor geweld tegen journalisten 86%. Verscheidene internationale organisaties pleiten voor

een internationale onderzoeks-taskforce om straffeloosheid voor moorden op journalisten tegen te gaan. Nederland zal in navolging op deze aanbeveling, en conform motie Sjoerdsma cs (32 735, nr 346), een studie laten uitvoeren naar de haalbaarheid van een dergelijke taskforce.

Ook via ambassades wordt persvrijheid op verschillende manieren ondersteund. Zo steunt de ambassade in Brazilië de organisatie *Reporters Without Borders Brazil (RSF)*, die zich inzetten voor de vrije uitoefening van journalistiek over milieukwesties in het Braziliaanse Amazonegebied en de bescherming van journalisten.

De inzet van Nederland krijgt niet alleen vorm door projectsteun, maar ook bijvoorbeeld door direct contact met overheden. Via diplomatieke inzet heeft de Nederlandse ambassade in Slowakije kennisuitwisseling mogelijk gemaakt tussen PersVeilig (het Nederlandse platform voor de veiligheid van journalisten) en de Slowaakse politie en ministeries van Cultuur en Buitenlandse zaken. De Nederlandse ambassade faciliteerde een bezoek van PersVeilig aan Slowakije en ondersteunde financieel een onderzoek naar de agressie en bedreigingen tegen journalisten in Slowakije. Deze kennis wil Slowakije gebruiken om een helpdesk voor journalisten op te zetten.

Kabool. Bron: Free Press Unlimited

¹⁵ <https://www.unesco.org/reports/safety-journalists/2022/en#:~:text=Impunity%20of%20crimes%20has%20continuously,compared%20to%2089%25%20in%202018>

Ook in Indonesië werkt de ambassade aan het bevorderen van vrijheid van meningsuiting. Zo heeft de ambassade in 2022 het initiatief genomen om journalistieke verenigingen en partners uit Zuidoost-Azië bij elkaar te brengen voor een regionale conferentie in Cambodja. Tijdens deze conferentie in december 2022, met een opkomst van meer dan 100 deelnemers uit Indonesië, Maleisië, de Filipijnen, Thailand, Cambodja en Oost-Timor, werd een regionale mediacoalitie opgericht door maatschappelijke partners. De coalitie heeft onder andere afgesproken samen te zullen werken aan de aanpak van seksueel geweld tegen vrouwelijke journalisten, een gezamenlijk beschermingsmechanisme op te zetten, regionale trainingen te organiseren, en gezamenlijk de veiligheidssituatie voor journalisten in de regio te monitoren.

Ook in 2022 bleef Nederland zich inzetten voor gerechtigheid in de moordzaak van 4 IKON journalisten tijdens de burgeroorlog in El Salvador (1982). Deze daad is bestempeld als een misdad tegen de menselijkheid in het rapport van de Commissie van de Waarheid van de VN. Een succes van de inzet van Nederland voor deze journalisten zijn de arrestaties van 2 verdachten en een arrestatiebevel voor een derde woonachtig in de VS in September 2022. Na 40 jaar straffeloosheid komt er eindelijk weer voortgang in de zaak.

Internationale coalities

Media Freedom Coalition

Sinds 2021 is Nederland voor een periode van twee jaar covoorzitter van de *Media Freedom Coalition* (MFC), samen met

Canada. De coalitie is een breed partnerschap van meer dan vijftig landen uit verschillende delen van de wereld die samenwerken om te pleiten voor persvrijheid, het vergroten van de veiligheid van journalisten en het verantwoordelijk houden van degenen die journalisten in gevaar brengen. De MFC doet dit bijvoorbeeld door het uitbrengen van verklaringen en diplomatieke interventies in individuele zaken.

Als covoorzitter heeft Nederland ingezet op het versterken van het diplomatieke netwerk van de coalitie. Via dit netwerk kan er direct actie worden genomen wanneer er een urgente zaak is van bijvoorbeeld een journalist die in gevaar is.

Een goed voorbeeld van hoe het diplomatieke netwerk van de MFC kan worden ingezet is de snelle actie van de Nederlandse ambassade in de Filipijnen nadat radiojournalist Percy Lapid in oktober 2022 werd vermoord. De Nederlandse ambassade heeft in samenwerking met covoorzitter Canada een statement uitgebracht op Twitter waarin ze de moord veroordeelden en opriepen tot gerechtigheid. Dit statement werd daarna ondersteund door veel lidstaten van de coalitie en de EU ambassade. Hiermee liet de coalitie, onder leiding van Nederland en Canada, zien dat de internationale gemeenschap de situatie in de gaten hield. Het statement werd breed opgepikt in de Filipijnse media, wat er toe heeft geleid dat het onderzoek naar de moord bovenaan de prioriteitenlijst kwam van de Filipijnse autoriteiten.

Regionale conferentie Cambodja. Foto: Pring Samrang/CamboJA

Inmiddels zijn verschillende betrokkenen in staat van beschuldiging gesteld. Een positieve ontwikkeling voor een land waar incidenten met journalisten in het verleden gekenmerkt werden door straffeloosheid.

Ook organiseren ambassades van de coalitie gezamenlijk evenementen. Zo organiseerden de ambassades van Nederland, Canada en het Verenigd Koninkrijk in Mexico een workshop over digitale veiligheid waarbij journalisten uit het hele land aansloten, en een bijeenkomst waarop journalisten en de Mexicaanse overheid voor het eerst daadwerkelijk in gesprek gingen over de hervormingen van het systeem voor de bescherming van journalisten. In 2022 hebben de verschillende diplomatieke netwerken meer dan 40 gezamenlijke activiteiten uitgevoerd, zoals publiekelijk aandacht vragen voor individuele zaken, stille diplomatie, het organiseren van veiligheidstrainingen, en het volgen van rechtszaken.

Tenslotte heeft Nederland zich speciaal ingezet voor vrouwelijke journalisten en media werkers. Zo is er bijvoorbeeld een statement uitgebracht door 49 leden van de MFC op Internationale Vrouwendag, 8 maart. In het statement werd aandacht geschonken aan de bijzondere gevaren en bedreigingen die vrouwelijke journalisten ervaren tijdens hun werk.

Freedom Online Coalition

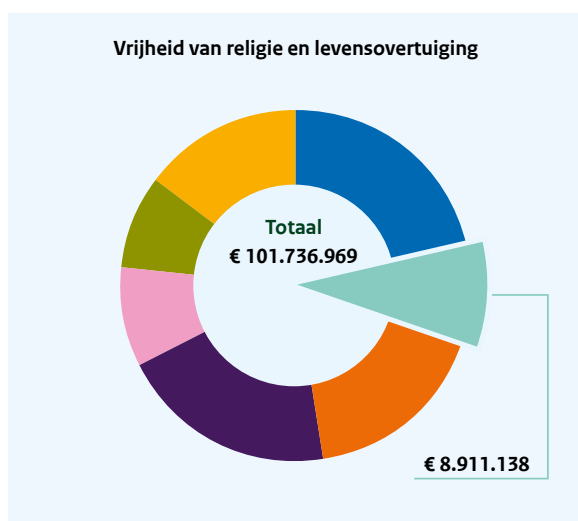
De *Freedom Online Coalition* (FOC), met nu 36 leden, maakte zich de afgelopen jaren hard voor de erkenning dat mensenrechten zowel online als offline gelden, en dat een open, vrij en veilig internet essentieel is voor het nastreven van deze

mensenrechten. Dit gebeurt zowel in de traditionele mensenrechtenfora, zoals de VN Mensenrechtenraad en de derde commissie van de AVVN, maar ook in de fora waar de technische gemeenschap samenkomt, zoals het *VN Internet Governance Forum*.

Begin 2022 hebben 20 FOC leden, waaronder Nederland, zich in een gezamenlijke verklaring uitgesproken over de grote hoeveelheid online desinformatie die gepaard ging met de oorlog in Oekraïne. Later in het jaar, tijdens de AVVN, heeft Nederland samen met de FOC voorzitter Canada een evenement georganiseerd over hoe online desinformatie bestreden kon worden op een wijze die overeenkomstig is met mensenrechten en niet leidt tot censuur. Het belang van een multi-stakeholder aanpak voor het beheer van het internet alsook het tegengaan van dit soort desinformatie werd in deze bijeenkomst breed onderschreven.

Het afgelopen jaar heeft de coalitie veel tijd besteed aan het aanpassen van haar werkafspraken, zodat de coalitie zich ook in de toekomst effectief kan blijven inzetten. Zo heeft Nederland zich binnen de coalitie sterk gemaakt voor het zich in gezamenlijke verklaringen kunnen uitspreken over individuele landen. Eind 2022 bracht de FOC de eerste gezamenlijke verklaring uit over *Internet Shutdowns* die plaatsvonden in Iran. De verwachting is dat de coalitie zich in de toekomst vaker gezamenlijk zal uitspreken over landen waar schendingen van online mensenrechten worden vastgesteld.

3. Vrijheid van religie en levensovertuiging

schap zet zich in 7 landen (Ethiopië, Indonesië, Irak, Kenia, Mali, Nigeria en Oeganda) in om via intra-, inter-, en extrareligieuze dialoog meer harmonieuze samenlevingen te creëren. Hier volgen twee voorbeelden uit het afgelopen jaar.

Vrijheid van Religie en Levensovertuiging in Oeganda

Oeganda is een land dat een grote religieuze diversiteit kent, met het Christendom als de meest beoefende religie, gevolgd door de Islam en Traditionele Afrikaanse religies. De *Uganda Muslim Supreme Council* is het belangrijkste bestuursorgaan voor meer dan 80% van de Moslims in Oeganda, met invloed van grassroots- tot nationaal niveau. Om inclusiever te worden heeft deze *Council* onlangs besloten haar statuten aan te passen om gender- en jongeren afdelingen op te nemen in de structuur.

Uitgelichte resultaten 2022:

1. In Oeganda is bijgedragen aan een inclusiever rechtsstelsel voor de Islamitische bevolking met meer vrouwen in leiderschapsposities;
2. In Nigeria en Kenia is via diplomatieke inzet en in samenwerking met het *Joint Initiative For Strategic Religious Action* partnerschap gewerkt aan conflictpreventie en -bemiddeling en het vergroten van de weerbaarheid van het maatschappelijk middenveld op het gebied van vrijheid van religie en levensovertuiging—mede door het samenwerken met religieuze actoren met wijdverspreide netwerken in de samenleving.
3. Tijdens de COP27 werden religieuze leiders betrokken bij de discussie over klimaat.

De wereldwijde toenemende druk op religieuze en levensbeschouwelijke minderheden is zorgwekkend en vroeg ook in 2022 extra aandacht en inzet van het kabinet. Een belangrijk instrument hiertoe is het strategisch partnerschap op dit thema binnen het *Power Of Voices* raamwerk, het *Joint Initiative for Strategic Religious Action* (JISRA), met Mensen met een Missie als penvoerder. Dit partner-

Beëdiging van vrouwelijke leiders van de *Uganda Muslim Supreme Council*. Foto: JISRA.

Het *Muslim Centre for Justice and Law* (MCJL), een lokale partner van het JISRA consortium, heeft uitgebreid onderzoek¹⁶ uitgevoerd naar het functioneren en de gevoeligheden van het huidige Islamitische rechtssysteem in Oeganda. Mede door dit onderzoek heeft de *Muslim Supreme Council* uiteindelijk haar statuten aangepast. Met deze aanpassing is de *council* nu verplicht om een vrouwelijke plaatsvervangend directeur aan te stellen. Het gevolg hiervan is geweest dat meer vrouwen zich hebben aangemeld om deel te nemen aan informele rechtelijke systemen, en dat vrouwen meer mogen spreken in de algemene vergaderingen van deze *council*. Verwacht wordt

¹⁶ MCJL – Muslim Center For Justice and Law

dat mede door deze grondwettelijke veranderingen meer vrouwen vertegenwoordigd zullen worden bij moskee-comités op dorps-, district- en nationaal niveau.

Religie, Levensovertuiging en Conflict: Nigeria en Kenia

Het JISRA partnerschap heeft zich in Nigeria en Kenia ingezet om vrouwelijk religieus leiderschap te promoten. JISRA-partner *African Women of Faith Network*—een interreligieus netwerk van vrouwelijke religieuze leiders uit 33 landen in Afrika, speelt een belangrijke rol in het slaan van bruggen tussen gemeenschappen. Dit netwerk heeft zich in 2022 ingezet om meer vrouwen vertegenwoordigd te krijgen in leiderschapsposities op gemeenschaps- lokaal, nationaal en internationaal niveau in relatie tot de vrijheid van religie en levensovertuiging. In hun lobbywerk gebruiken zij hun religieuze overtuiging, zowel Islamitisch als Christelijk, om mensen tot meer verdraagzaamheid aan te zetten.

Zuster Agatha Chikelue (links op de foto hier onder), is o.a. de co-voorzitter van het *Women of Faith Network* in Nigeria. Zij speelt een belangrijke rol in bemiddeling- en conflictresolutie procesessen in Nigeria binnen het JISRA programma, en sprak daar in september 2022 uitvoerig over met de SGRL.

Ontmoeting tussen Speciaal Gezant voor Religie en Levensovertuiging en Zuster Agatha/Women of Faith Network Nigeria

FoRB mainstreaming: Religie en Klimaat in Egypte

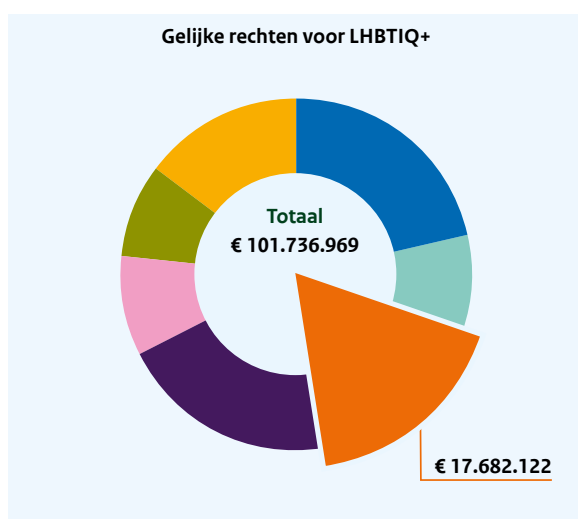
Naast het individuele mensenrecht op vrijheid van geweten, of vrijheid van religie en levensovertuiging, is religieuze geletterdheid ook een belangrijk instrument in effectief buitenlandbeleid. Religie en levensovertuiging kunnen namelijk een belangrijke rol spelen in het versterken van (internationale) relaties en -coalities op breder Nederlands buitenlandbeleid. Zo sprak de Klimaatgezant tijdens een bezoek aan Egypte ter voorbereiding van de jaarlijkse VN-klimaatconferentie (COP27) niet alleen met de gebruikelijke politieke vertegenwoordigers van het land, maar ook met de belangrijkste religieuze actoren: namelijk de grootmoefiti professor Al-Tayyeb van het invloedrijke Al-Azhar-instituut en de Koptische Paus Tawadros II. Dit om tot overeenstemming te komen over de invloedrijke rol en grote verantwoordelijkheid die deze actoren hebben in het creëren en vergroten van klimaatbewustzijn bij de Egyptische bevolking.

Ontmoeting Speciaal Gezant voor Klimaat met grootmoefiti Al-Tayyeb in het Al-Azhar Instituut, Cairo, Egypte.

4. Gelijke rechten voor LHBTIQ+ personen

Uitgelichte resultaten 2022:

1. Nederland droeg bij aan de mandaatverlening van de VN Onafhankelijk Expert voor het tegengaan van geweld en discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en gender identiteit, waarmee het enige mandaat over seksuele oriëntatie en gender identiteit binnen de VN tot 2025 is veiliggesteld.
2. Ruim 300 lhbtqi+ organisaties in 28 landen met behulp van strategische partnerschappen *Power of Pride* en *Free to be Me* versterkt.
3. Onder Nederlands-Argentijns co-voorzitterschap is de VN LGBTI Core Group vorig jaar uitgebreid met de Dominicaanse Republiek, Finland, Oost-Timor, Portugal, Honduras en Denemarken.

2022 was voor lhbtqi+ organisaties een zwaar jaar, waarin zij te maken kregen met toenemende beperkingen. Een groeiend aantal landen stelt wetgeving voor om lhbtqi+-organisaties te verbieden of ageert tegen steun uit het

buitenland voor lhbtqi+ organisaties. In Rusland werd bijvoorbeeld wetgeving aangescherpt waardoor alle uitingen over lhbt zaken in de publieke ruimte verboden werden. Nederland heeft zich hierover met de *Equal Rights Coalition* (ERC) uitgesproken en steun betuigd aan de lokale lhbtqi+ gemeenschap. Ook sprak de ERC zich uit over de Russische agressie tegen Oekraïne en de gevolgen daarvan voor lhbtqi+ personen in Oekraïne en de bredere regio.

Naast beperkende wetgeving namen ook geweld en haatmisdrijven tegen lhbtqi+ personen wereldwijd toe. In Nairobi, Colorado, Mexico-Stad, Oslo, Kaapstad, Bratislava, Tallinn, Baku, Manila en vele andere plekken in de wereld werden gruwelijke haatmoorden gepleegd waar lhbtqi+ personen het slachtoffer van waren. Tussen november 2021 en november 2022 werden 327 moorden op transgender personen geregistreerd¹⁷. Het grootste deel van deze moorden vond plaats in Latijns-Amerika, maar ook in Europa neemt geweld tegen lhbtqi+, in het bijzonder transgender personen, toe¹⁸. De toename van dit geweld hangt o.a. samen met actief beleid vanuit overheden, die desinformatie over lhbtqi+ personen voeden, hun rechten afnemen of inperken of onvoldoende optreden wanneer hun rechten geschonden worden. Ook dragen actoren uit extreemrechtse, conservatieve en religieuze hoek bij aan polarisatie en een voedingsbodem waarin geweld gelegiti-meerd wordt, door de universaliteit van mensenrechten voor lhbtqi+ personen in twijfel te trekken.

Om deze *pushback* consistent en proactief tegen te gaan, heeft Nederland ook in 2022 actie ondernomen om de regressie van grondrechten binnen de Europese Unie tegen te gaan. Zo heeft Nederland zich samen met gelijkgezinde partners assertief opgesteld in onderhandelingen over gendergelijkheid, SRGR en lhbtqi+ kwesties in de EU, Raad van Europa en de Verenigde Naties¹⁹. Ook maakte Nederland extra middelen vrij voor steun aan lhbtqi+ organisaties in Oost- en Centraal-Europa en de Kaukasus, en werd een inkomend bezoekers-programma voor lhbtqi+ mensenrechtenverdedigers tijdens

¹⁷ Dit aantal ligt in werkelijkheid nog vele malen hoger vanwege bekende onderrapportage. Bron: Trans Murder Monitoring Project.

¹⁸ [Two more European countries added to report on trans murders \(ilga-europe.org\)](https://ilga-europe.org)

¹⁹ Voor uitgebreid verslag over behaalde successen, zie [Kamerbrief TK over voortgang Nederlandse inzet gendergelijkheid, SRGR en gelijke rechten van lhbtqi+ personen in de EU | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#), Kamerstuk 30420-376.

Amsterdam Pride georganiseerd²⁰. Ambassades in o.a. Warschau en Boedapest intensiveerden hun inzet op lhbtq+ aanzienlijk, d.m.v. extra financiering, publieksdiplomatie, bezoekersprogramma's, en samenwerking op lhbtq+ inclusie met het bedrijfsleven. Zo wordt o.a. uitvoering gegeven aan de motie Hammelburg (36200 XVII, nr. D66-01) om lhbtq+ organisaties in deze regio's extra te ondersteunen met het oog op de oprukkende anti-lhbtq+ en anti-vrouwenrechtenbeweging. Daarnaast kunnen organisaties die zich richten op deze thema's rekenen op meer diplomatieke steun. Nederland zal tevens andere landen en partners blijven oproepen om lhbtq+ organisaties in die regio's te ondersteunen. Daarnaast heeft het ministerie van OCW in 2022 besloten zijn steun aan Europese koepelorganisaties Trans Gender Europe (TGEU); International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association Europe (ILGA Europe); en International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, Queer and Intersex Youth & Student Organisation (IGLYO) ten minste voor de komende drie jaar voort te zetten.

LHBTIQ+ mensenrechtenverdedigers tijdens de Bangkok Pride, mede gesteund door Nederland via samenwerking met ILGA Asia.

Ondanks de aanhoudende *pushback*, waren er in 2022 ook successen te vieren. Zo decriminaliseerden St. Kitts & Nevis, Antigua & Barbuda, Singapore en Barbados seksuele relaties tussen paren van gelijk geslacht.

Het aantal landen waar lhbtq+ personen strafbaar zijn vanwege hun seksuele oriëntatie, gender identiteit of gender expressie nam in 2022, dankzij het doorzettingsvermogen van lokale lhbtq+ organisaties die voor hun gelijke rechten opkomen in rechtbanken en parlementen wereldwijd. Ook stelde Frankrijk een lhbtq+-gezant aan, kregen paren van gelijk geslacht huwelijksgelijkheid in Slovenië en Cuba, en kregen koppels van gelijk geslacht in Japan erkenning voor de wet. Nederland kondigde in 2022 aan feministisch buitenlandbeleid te gaan voeren, waarbij tevens aandacht zal uitgaan naar de gelijkheid van lhbtq+ personen. Hiermee zorgt Nederland ervoor dat gelijke rechten voor lhbtq+ personen expliciet op de agenda blijven staan, zowel binnen de groep landen met een feministisch buitenlandbeleid, als in eigen beleid en programma's.

Nederlandse steun aan lhbtq+ organisaties

In 2022 steunde Nederland lhbtq+ organisaties via diverse kanalen. De strategische partnerschappen *Power of Pride* en *Free to be Me* (gezamenlijk actief van 2021-2025 in 28 landen wereldwijd, voor een totaalbedrag van ruim 66 miljoen euro) verleenden in 2022 financiële steun en capaciteitsopbouw aan ruim driehonderd lhbtq+ organisaties. Ook sloot Nederland in 2022 een vernieuwde samenwerking af met het *Global Equality Fund*, waarmee voor 1 miljoen euro aan noodfinanciering voor lhbtq+ activisten beschikbaar kwam.

Naast financiering zijn diplomatieke instrumenten zoals de inzet van de mensenrechtenambassadeur en het postennetwerk gebruikt om lhbtq+ organisaties te steunen. Soms gebeurde dit zichtbaar, zoals de inspanningen van de Mensenrechtenambassadeur en haar Europese collega's om de Europride in Belgrado met voldoende veiligheids garanties doorgang te laten vinden. In andere gevallen, bv. in landen in West- en Oost-Afrika waar anti-lhbtq+ wetgeving in de maak was en sprake van vijandige sentimenten naar de lhbtq+ gemeenschap, zette Nederland zich samen met andere landen achter de schermen in om verder geweld of aanneming van discriminerende wetgeving te voorkomen²¹. Ook in New York en Genève worden lhbtq+ organisaties regelmatig door Nederland uitgenodigd om deel te nemen aan vergaderingen en bijeenkomsten, en hen zo direct een platform te geven in multilaterale fora.

²⁰ Dit volgt uit afspraken in het Regenboogstembusakkoord, het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' en geeft tevens uitvoering aan de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 35925V, nr 27).

²¹ In de betreffende landen worden lhbtq+ organisaties en personen afgeschilderd als landverraders, of erger. Om deze organisaties te beschermen tegen verder geweld, wordt hierover niet op landniveau gerapporteerd.

LHBTIQ+ mensenrechtenverdedigers uit Benin, die samenwerken met Power of Pride. Foto: Les Flambeaux

Een mooi voorbeeld van ondersteuning aan lhbtqi+ organisaties komt uit Benin. Gedurende 2022 werden lhbtqi+ organisaties door *Power of Pride* getraind in internationale *lobby & advocacy*: het verzamelen van data over de lokale lhbtqi+ gemeenschap en mensenrechtenschendingen van lhbtqi+ personen, dit vertalen naar een UPR *shadow report*, de data presenteren aan de internationale gemeenschap in Genève en zorgen dat er zoveel mogelijk lhbtqi+ UPR aanbevelingen aan de overheid van Benin gedaan zouden worden. Mede hierdoor kreeg de overheid van Benin 13 lhbtqi+ aanbevelingen van andere landen (vergeleken met nul en vijf in de vorige twee UPRs). In reactie hierop gaf de overheid van Benin te kennen haar lhbtqi+ burgers evenveel te zullen beschermen als elke andere burger, een grote overwinning voor de lokale lhbtqi+ gemeenschap.

Een ander voorbeeld komt uit het '*Diversity under Attack*' project met Amnesty, gericht op lhbtqi+ jeugd in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied. Met Nederlandse steun werd een gids en een *capacity sharing* programma ontwikkeld voor de specifieke, en vaak extreem gewelddadige en gecompliceerde

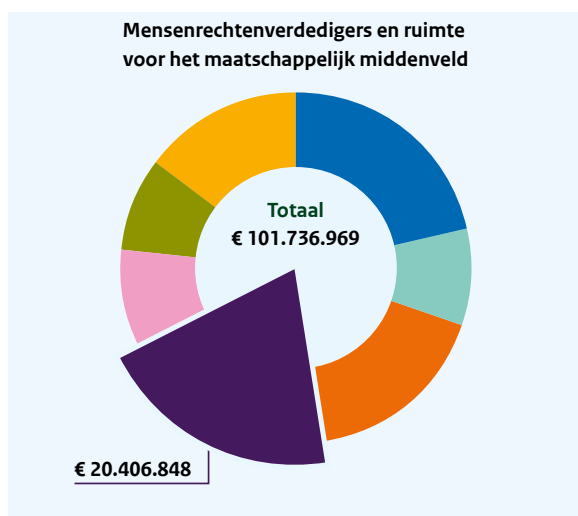
uitdagingen waar jonge lhbtqi+ activisten in Paraguay, Peru, Puerto Rico en Venezuela tegenaan lopen. Met dit programma is een regionaal netwerk opgezet van jonge lhbtqi+ activisten, zowel in steden als in meer afgelegen gebieden waar geen voorzieningen zijn voor lhbtqi+ jeugd: het *LGBTIQ+ Youth Human Rights Defenders Academy Trainers Network*. In dit netwerk wisselen jonge activisten kennis en ervaringen uit over lhbtqi+ gelijke rechten in hun landen. Ruim tachtig jonge lhbtqi+ activisten zijn door dit netwerk opgeleid tot trainers. Zij hebben tientallen workshops aan andere jonge activisten gegeven, waarmee in 2022 bijna driehonderd andere activisten zijn opgeleid, die meer dan 2000 jonge lhbtqi+ bereikten met hun activiteiten. Ruim een kwart van deze activisten waren transgender en non-binaire personen. Door dit trainersnetwerk wordt de volgende generatie van lhbtqi+ leiders en activisten opgeleid om voor hun gelijke rechten op te komen, in een omgeving voor en door jonge lhbtqi+ activisten.

Multilateraal

Onder Nederlands-Argentijns co-voorzitterschap is de VN *LGBTI Core Group* vorig jaar uitgebreid met de Dominicaanse Republiek, Finland, Oost-Timor, Portugal, Honduras en Denemarken. Tijdens de High Level Week van de AVVN organiseerde Nederland een *flagship event* over de deelname van lhbtqi+ personen aan besluitvormingsprocessen. Naast Minister Hoekstra en de Argentijnse minister van Buitenlandse Zaken Cafiero, spraken onder meer *Secretary of State* Blinken (VS), premier Katrín Jakobsdóttir (IJsland) en premier Robert Abela (Malta). Verder waren verschillende landen aanwezig op niveau van minister en viceminister, waarmee alle regio's van de wereld vertegenwoordigd waren.

Ook in de *Equal Rights Coalition* (ERC), een andere cross-regionale coalitie om gelijke rechten voor lhbtqi+ personen te bevorderen, bleef Nederland actief. De mensenrechtenambassadeur reisde in 2022 af naar Buenos Aires voor de overdracht van het Brits-Argentijns voorzitterschap van de coalitie aan Duitsland en Mexico. Nederland zegde hier onder andere toe om de oprichting van een ERC-secretariaat financieel te ondersteunen en het voorzitterschap van de internationale diplomatie-werkgroep voort te zetten. Ook reisde de Amsterdam Rainbow Dress met de delegatie mee, het allereerste bezoek van de jurk aan Zuid-Amerika. De jurk, en daarmee de boodschap over het belang van decriminalisering van lhbtqi+ personen, haalde alle nationale kranten en diverse televisieprogramma's van Argentinië.

5. Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte

Uitgelichte resultaten 2022:

1. Bijgedragen aan digitale bescherming aan meer dan 130 mensenrechtenverdedigers en 90 organisaties in meer dan 50 landen, via steun aan *Frontline Defenders*.
2. Twaalf *Embassy Tulips* uitgereikt aan lokale mensenrechtenverdedigers en organisaties in Europa, Azië, Afrika en Latijns Amerika.

Mensenrechtenverdedigers spelen een cruciale rol bij het waarborgen van mensenrechten, democratie en de internationale rechtsorde. Ze komen op voor de bescherming van fundamentele vrijheden en het recht op een menswaardig bestaan, bijvoorbeeld door mensenrechtenschendingen te documenteren of door slachtoffers van schendingen bij te staan. Mensenrechtenverdedigers voeren dit werk vaak uit met gevaar voor eigen leven, in een context waarin de maatschappelijke ruimte wereldwijd afneemt - zowel offline als online.

Nederland blijft zich daarom inzetten om de veiligheid en legitimiteit van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties te vergroten en om bij te dragen aan een veilige werkomgeving waarin mensenrechtenverdedi-

gers kunnen floreren. Hierbij is er aandacht voor het voorkomen van aanvallen en restricties, het beschermen van mensenrechtenverdedigers in nood en het bijdragen aan *accountability* voor aanvallen op mensenrechtenverdedigers.

Steun aan mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties

Het jaar 2022 werd gekenmerkt door verschillende crisissituaties en een verder krimpende maatschappelijke ruimte, hetgeen een weerslag had op het werk en de veiligheid van mensenrechtenverdedigers. Zo is sinds de Russische invasie van Oekraïne de druk op het maatschappelijk middenveld in Rusland verder toegenomen. De criminalisering van mensenrechtenverdedigers is - met de invoering van nieuwe wetgeving - eveneens toegenomen. Veel mensenrechtenverdedigers zagen zich genoodzaakt het land te verlaten. Ook in El Salvador werden volgens CIVICUS - onder het mom van de noodtoestand om bendegeweld te adresseren - fundamentele vrijheden ingeperkt en het werk van maatschappelijke actoren bemoeilijkt²². Nederland zet zich in voor een gunstig en veilig klimaat waarin mensenrechtenverdedigers effectief hun werk kunnen doen, en voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers in nood.

Een mooi voorbeeld hiervan komt van de Nederlandse ambassade in de Democratische Republiek Congo (DRC). Als gevolg van een verslechterde veiligheidssituatie is de druk op maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers toegenomen. De ambassade steunde in 2022 projecten die inzetten op het monitoren van de mensenrechtensituatie en maatschappelijke ruimte, en de bescherming van mensenrechtenverdedigers. Samen met lokale NGO's pleitte de ambassade voor een wet ter bescherming van mensenrechtenverdedigers in de DRC. De wet is inmiddels aangenomen door het parlement en ligt voor bij de senaat. Het zal moeten blijken wat dit in de praktijk gaat betekenen voor Congolese mensenrechtenverdedigers, maar de nieuwe wetgeving wordt gezien als een belangrijke eerste stap om mensenrechtenverdedigers in de DRC te definiëren en daarvoor een juridisch kader te scheppen. Daarnaast droeg de ambassade bij aan het RISC II

²² El Salvador: human rights defenders arbitrarily detained during state of emergency - CIVICUS - Tracking conditions for citizen action

project, dat zich inzet voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers in nood. Dit project, uitgevoerd door *Agir Ensemble pour les Droits*, biedt mensenrechtenverdedigers bescherming in de vorm van onderdak, tijdelijke relocatie en financiële noodsteun – met speciale aandacht voor vrouwen en jongeren. Tot slot reikte de ambassade een *Embassy Tulip* uit aan Vicar Batundi Hangi, een mensenrechtenverdediger die zich al decennia inzet voor mensenrechten in het door conflict geteisterde oosten van het land. Hij komt daarbij specifiek op voor de rechten van de pygmee-minderheid in de DRC. Met deze prijs droeg de ambassade bij aan een positief narratief over en daarmee de legitimititeit van mensenrechtenverdedigers.

Vicar Batundi Hangi ontvangt de Ambassadetulp, DRC.

Ondersteuning bij digitale bedreigingen

Ook in het digitale domein krimpt de maatschappelijke ruimte. Steeds vaker worden mensenrechtenverdedigers onderworpen aan digitale bedreigingen, zoals onwettige online surveillance, censuur, intimidatie, lastercampagnes, desinformatie, gerichte internetafsluitingen en *doxing*. Binnen de verschillende noodmechanismen die Nederland steunt is er dan ook aandacht voor de digitale veiligheid van mensenrechtenverdedigers.

Zo steunde Nederland in 2022 het *Holistic Protection* programma van *Front Line Defenders* dat middels trainingen en workshops de weerbaarheid en capaciteit van mensenrechtenverdedigers versterkt, onder andere op gebied van digitale bedreigingen. Regionale teams van digitale beveiligingsexperts gaven advies over digitale bescherming aan meer dan 130 mensenrechtenverdedigers en 90 organisaties in meer dan 50 landen. Deelnemers in Soedan gaven aan hoe het programma bijdroeg aan digitale veiligheid in hun werk: *“As LGBTQI rights advocates working in a hostile environment like Sudan we are constantly subjected to multiple*

risks and the digital security threats are considered one of the high risks factors. FLD’s digital protection consultation and support helped our organization in securing our website, and [moving to] highly secure and encrypted emails and safer internal and external connections.”

Successen vieren: de belangrijke impact van mensenrechtenverdedigers

Dit jaar, 2023, is het 25 jaar geleden dat de VN-declaratie over mensenrechtenverdedigers werd aangenomen. Deze declaratie erkende voor het eerst het recht om mensenrechten te verdedigen en de plicht van staten om mensenrechtenverdedigers te beschermen. De VN-rapporteur voor mensenrechtenverdedigers, Mary Lawlor, zal dit jaar – ter ere van dit jubileum – aandacht besteden aan de successen van mensenrechtenverdedigers. Het belangrijke werk van mensenrechtenverdedigers wordt namelijk vaak overschaduwed door de nijpende situatie waarin zij hun werk doen. Ook Nederland hecht waarde aan het vieren van de successen van mensenrechtenverdedigers om zo bij te dragen aan een positief narratief over het belang van hun werk. Daarom wordt er teruggeblikt op mensenrechtenverdedigers die in 2022 met steun van Nederland een positieve bijdrage leverden aan de mensenrechtensituatie in hun land.

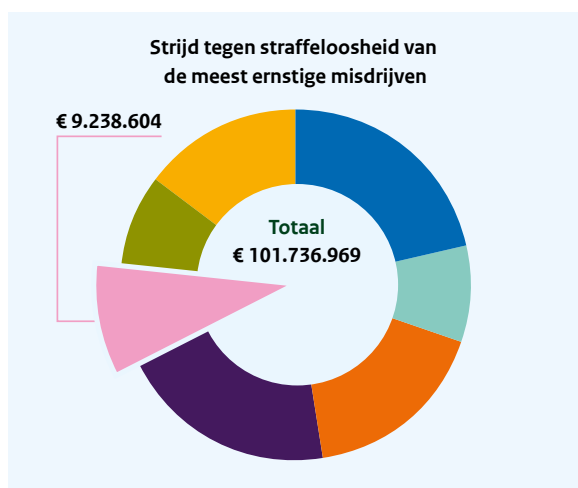
Juli Salamanca

In 2021 nam de Colombiaanse trans-activiste Juli Salamanca deel aan het *Shelter City* programma – een programma dat mensenrechtenverdedigers een tijdelijk onderkomen en trainingen biedt. Shelter City zorgt niet alleen voor bescherming, maar ook voor hernieuwde energie voor mensenrechtenverdedigers om hun werk voort te zetten. Zo schreef Salamanca: *“My participation in the Shelter City program*

has helped me to disconnect from a painful reality to take care of my own mental health. [...] I learned that mental health is a priority and that the wellbeing of human rights defenders should be taken more seriously. It inspired me and my team to work on a report specifically focused on how transpersons in Colombia take care of each other and themselves." Na haar verblijf in Shelter City in Salamanca in 2022 nauw betrokken geweest bij verschillende juridische overwinningen voor de transgemeenschap in Colombia. Daarnaast is ze betrokken bij het verbeteren van effectieve toegang van transpersonen tot het gezondheidssysteem en het lobbyen voor een nieuwe en holistische transgenderwet in Colombia.

Ook Mensenrechtentulpwinnares van 2020, Lilit Martirosyan, draagt met haar organisatie *Right Side* NGO bij aan een veilige omgeving voor transpersonen in haar thuisland Armenië. Met het prijzengeld dat ze met de Mensenrechtentulp won opende ze in 2022 een centrum dat wordt gebruikt als werkplek, dagverblijf en ontspanningsruimte. Het centrum werd geopend op een moment dat het geweld jegens de transgemeenschap in Jerevan een hoogtepunt bereikte. Met haar centrum biedt Martirosyan de transgemeenschap in Jerevan een veilige haven.

6. Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven

Uitgelichte resultaten 2022:

1. Nederland maakt zich hard voor *accountability* voor oorlogsmisdrijven begaan in Oekraïne, en organiseerde op 14 juli 2022 de *Ukraine Accountability Conference* in Den Haag.
2. Samen met Canada en Ecuador heeft Nederland middels een internationale conferentie die plaatsvond in Den Haag een stap gezet om de internationale bestrijding van (grootschalige) corruptie te intensiveren.

Ook in 2022 had Nederland een sterke en vaak leidende rol in de strijd tegen straffeloosheid en het ter verantwoording roepen van daders van grove mensenrechtenschendingen. De Nederlandse inzet bestreek verschillende terreinen en trajecten, elk met een eigen dynamiek en tempo. Onderstaand wordt onder andere ingegaan op de Nederlandse inzet ten behoeve Oekraïne, Syrië en de bestrijding van corruptie.

Accountability voor oorlogsmisdrijven begaan in Oekraïne

Het jaar 2022 stond vooral in het teken van het verkrijgen van gerechtigheid voor oorlogsmisdrijven begaan in Oekraïne. Nederland zegde toe een voortrekkersrol te spelen op punt 7 (*restoring of justice*) van het 10-puntenplan voor vrede van de Oekraïense president Zelensky en gaf daarmee uitvoering aan de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1877).²³ Ook was en blijft Nederland betrokken bij diverse initiatieven die beogen de vervolging en berechting van oorlogsmisdrijven in Oekraïne te faciliteren en te bevorderen en geeft daarmee ook uitvoering aan de motie Kuzu en Sjoerdsma (Kamerstuk 36 045, nr. 13)²⁴. Mede in dat licht heeft Nederland een vrijwillige bijdrage van 2 miljoen EUR aan het nieuw opgerichte *Trust Fund for Advanced Technology and Specialized Capacity* van het Internationaal Strafhof (ISH) toegezegd.

Zowel binnen de EU als binnen de VN heeft Nederland een leidende rol gespeeld op *accountability* voor Oekraïne:

- In juli 2022 organiseerde Nederland - samen met Aanklager Khan van het Internationaal Strafhof (ISH) en Eurocommissaris Reynders - de '*Ukraine Accountability Conference*' in Den Haag. Tijdens deze conferentie zijn belangrijke stappen gezet richting *accountability* voor Oekraïne. Zo committeerden 45 staten zich aan de oprichting van de '*Dialogue Group on Accountability for Ukraine*' (de '*Dialogue Group*') die bedoeld is als coördinerend mechanisme voor de internationale *accountability* inzet voor Oekraïne. Ook werd er door de aanwezige landen meer dan 20 miljoen EUR toegezegd om vervolging van de misdaden die in Oekraïne worden begaan te ondersteunen en gaven meerdere landen aan forensische onderzoeksmisssies te willen sturen naar Oekraïne.
- In opvolging van de Conferentie heeft Nederland met internationale partners de fundamentele, waaronder rollen en verantwoordelijkheden, van de *Dialogue Group* nader

²³ Deze motie verzoekt de regering om de *lead nation* te worden bij het herstel van gerechtigheid in Oekraïne en dat richting de Oekraïense regering uit te spreken.

²⁴ Deze motie verzoekt de regering om met gelijkgezinde landen te sturen op mechanismen als onafhankelijk onderzoek voor bewijsvergaring van internationale misdrijven.

- uitgewerkt, en toegezegd het secretariaat te financieren. De *Dialogue Group* is operationeel in 2023 geworden.
- Nederland heeft 2 miljoen EUR bijgedragen aan de OHCHR ter versterking van het veldkantoor in Oekraïne.
  - Er is, mede in het kader van het Feministisch Buitenlands Beleid, bijzondere aandacht gegeven aan conflict-gerelateerd seksueel geweld. In die context heeft Nederland 1 miljoen EUR toegezegd aan het VN-kantoor van Speciaal Vertegenwoordiger Seksueel Geweld in Conflicten Pramila Patten, voor versterking van de preventie van en reactie op conflict-gerelateerd seksueel geweld in Oekraïne.
  - Nederland heeft op verzoek van Oekraïne en onder de vlag van het ISH inmiddels twee forensische onderzoeksmismissies (FO's) naar Oekraïne gestuurd. De FO-teams bestonden onder meer uit forensische, digitale en tactische rechters van de Koninklijke Marechaussee, aangevuld met experts van andere defensieonderdelen en een patholoog van het Nederlands Forensisch Instituut. De teams stelden bewijs veilig, namen getuigenverklaringen op, deden forensisch onderzoek en verzamelden digitale informatie van onder andere telefoons en computers.
  - Nederland is lid van de kerngroep van landen die de mogelijkheden onderzoekt voor het vervolgen en berechten van Russische leiders voor het misdrijf agressie door een speciaal tribunaal. De internationale besprekingen over een dergelijk agressietribunaal waren in 2022 verkennend van aard. In de Raad Buitenlandse Zaken heeft Nederland in december 2022, conform de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1841), aangegeven dat zo'n tribunaal in Den Haag gevestigd kan worden mits daar brede internationale politieke en financiële steun voor is, er geen afbreuk gedaan zal worden aan het werk van het ISH, en er voldoende capaciteit voor Nederland als gastland is om dit tribunaal te huisvesten.
  - Als lid van de Mensenrechtenraad heeft Nederland actief bijgedragen aan het *Urgent Debate on Situation of Human Rights in Ukraine Stemming from the Russian Aggression* en de *Special Session on the deteriorating human rights situation in Ukraine stemming from the Russian aggression* die op respectievelijk 3 maart en 12 mei plaatsvonden, alsmede de oprichting op 4 maart van de *Independent International Commission of Inquiry on Ukraine*. Hierbij ging het zowel om het goed laten slagen van deze initiatieven als het versterken van de resoluties op dit onderwerp, waarbij specifiek aandacht werd besteed aan accountability.
  - Nederland is in VN-verband mede-oprichter en co-voorzitter van de *Group of Friends of Accountability Following the Aggression Against Ukraine*, een platform voor coördinatie van, en samenwerking op, bestaande en opkomende accountability-initiatieven. Tevens biedt de *Group of Friends*, die bestaat uit 49 landen en de EU, een belangrijk platform in VN-verband voor het benadrukken van het belang van accountability voor oorlogsmisdrijven en het veroordelen van mensenrechtenschendingen begaan door Rusland in Oekraïne.
  - Op 14 november nam de AVVN een mede door Nederland gefaciliteerde resolutie aan die steun uitspreekt voor de oprichting van een schaderegister voor in Oekraïne geleden schade als gevolg van het onrechtmatig handelen van Rusland. Tijdens de Top van staatshoofden en regeringsleiders van de Raad van Europa op 17 mei 2023 in Reykjavik werd door 44 landen en de EU een schaderegister voor Oekraïne opgericht. Het register wordt gevestigd in Den Haag en zal naar verwachting in 2024 volledig operationeel zijn.

President Zelensky spreekt tijdens de Ukraine Accountability Conference en vraagt om een minuut stilte. Foto: Martijn Beekman

Gerechtigheid voor Syrische burgers

*“All our efforts to obtain justice for Syria need to have one thing in common: to reflect the will and voices of the victims and survivors. Justice in isolation from those who have been harmed and wronged will lose its meaning. Because anything about them, without them, can never be truly for them.”*²⁵

Meer dan twaalf jaar na het begin van vreedzame protesten in Syrië en de daaropvolgende gewelddadige repressie, is er nog dagelijks sprake van grove mensenrechtenschendingen, waaronder martelingen.

Om gerechtigheid voor Syrië te bereiken, blijft Nederland zich inzetten voor de internationale berechting van misdaden begaan in en door Syrië, waarbij de slachtoffers centraal staan. Zo heeft Nederland op 7 en 8 juli 2022 in Haarlem samen met Zwitserland een conferentie, het zogenaamde Lausanne Platform, georganiseerd, om het *International, Impartial and Independent Mechanism for Syria* (IIIM) – de VN bewijzenbank voor Syrië – en Syrische mensenrechten- en slachtofferorganisaties samen te brengen. Ook werden in 2022 stappen gezet²⁶, waaronder consultaties met (vertegenwoordigers van) slachtoffers, in het kader van de aansprakelijkstelling onder internationaal recht door Nederland en Canada van Syrië voor grove mensenrechtenschendingen en foltering in het bijzonder.

Internationale bestrijding van corruptie en kleptocratie

Hoewel het notoir moeilijk – zo niet onmogelijk – is om de wereldwijde omvang van corruptie vast te stellen, wordt geschat dat jaarlijks zo'n 1 biljoen dollar aan steekpenningen wordt betaald. De totale kosten van alle vormen van corruptie zijn waarschijnlijk nog veel hoger, met schattingen die oplopen tot 5% van het wereldwijde BBP. Met name de grootschalige en wereldwijd vertakte corruptie die wordt gepleegd door 'kleptocraten' heeft vergaande gevolgen die niet alleen in geld kunnen worden uitgedrukt. Kleptocratie berooft burgers van vitale publieke middelen, ondermijnt de eerbiediging van de mensenrechten en belemmert de verwezenlijking van de democratische rechtsstaat. Het kan uiteindelijk zelfs hele regio's destabiliseren en een voedingsbodempromen voor oorlog en vluchtelingenstromen. In november 2022 heeft Nederland daarom samen met Canada en Ecuador een conferentie georganiseerd om de internationale bestrijding van (grootschalige) corruptie te intensiveren. Tijdens de conferentie zijn verschillende opties besproken om de straffeloosheid van kleptocraten en hun medeplichtigen te beëindigen, zoals het verruimen van de mogelijkheden om kleptocraten in derde staten te vervolgen en te berechten, het oprichten van een *rapid response force* van gespecialiseerde onderzoekers, aanklagers

en rechters die op verzoek van een staat de nationale autoriteiten op *ad hoc* basis kunnen bijstaan en het oprichten van een internationaal anti-corruptiehof. Samen met geïnteresseerde staten en *stakeholders* worden bovenstaande opties nader uitgewerkt en daarnaast wordt samen met Canada en Ecuador gewerkt aan een vervolgbijeenkomst in het najaar van 2023.

Inzet Mensenrechtenraad 2022

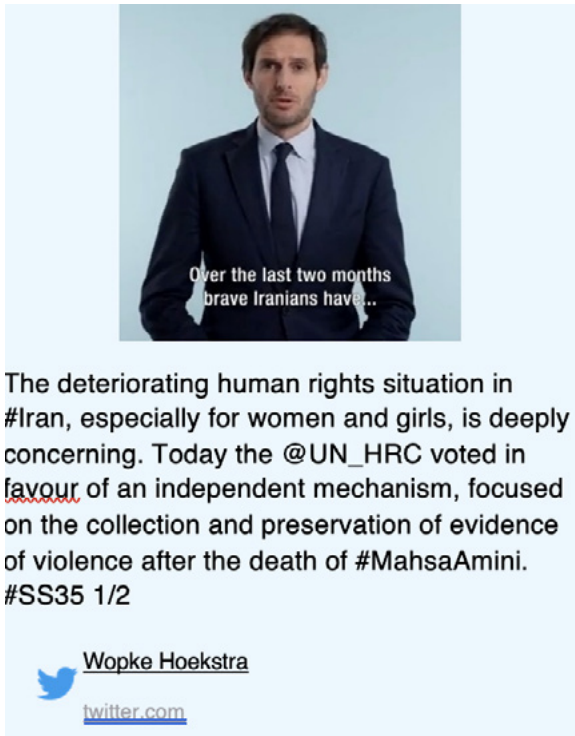
Het aantal VN-mandaten dat bijdraagt aan *accountability* is in 2022 toegenomen. In het licht van deze ontwikkelingen, zette Nederland de steun aan de OHCHR *Investigative Support Unit* voort. Hiermee kon de *Investigative Support Unit* gedegen begeleiding bieden aan de oprichting van nieuw gemandateerde VN onderzoeksteams en pro-actiever reageren op noodsituaties in conflictgebieden zoals in Afghanistan, Iran, Oekraïne en Myanmar.

De situatie in Afghanistan staat sinds de machtsovername van de Taliban in augustus 2021 prominent op de agenda van de Mensenrechtenraad. Tijdens verschillende zittingen zijn namens Nederland verklaringen uitgesproken waarin ernstige zorgen over de zeer zorgwekkende mensenrechtensituatie voor veel Afghanen, met name vrouwen en meisjes, werden benadrukt en opgeroepen werd tot *accountability* (conform motie Piri, 35925, nr. 29). Het mandaat van de Speciaal Rapporteur is in oktober 2022 met een jaar verlengd en uitgebreid. Nederland staat in nauw contact met de Speciaal Rapporteur en volgt de situatie in Afghanistan nauwlettend.

Daarnaast heeft Nederland de gewelddadige onderdrukking van de grootschalige vreedzame demonstraties in Iran in het najaar van 2022 sterk veroordeeld. Een belangrijk instrument om dergelijke mensenrechtenschendingen te onderzoeken, bewijs daarvan te verzamelen en deze onder de aandacht te brengen is een onafhankelijk VN-onderzoeksmechanisme. Met Nederlandse steun werd op 24 november 2022 een speciale zitting van de Mensenrechtenraad belegd over Iran. Hierbij werd – opnieuw met actieve Nederlandse steun en outreach – met ruime meerderheid een resolutie aangenomen waarmee een onafhankelijk VN *Fact Finding Mission* (FFM) werd ingesteld naar de gewelddadige onderdrukking van de grootschalige vreedzame demonstraties. De FFM is inmiddels samengesteld en gestart met de werkzaamheden en zal in juni 2023 een eerste mondelinge update geven aan de Mensenrechtenraad. Mede in reactie op het verzoek van het lid Karimi zal Nederland waar mogelijk actief steun aan de FFM blijven verlenen. Nederland heeft zich daarnaast nationaal en in EU-verband ingezet om het mandaat van de Speciaal Rapporteur van Iran te verlengen.

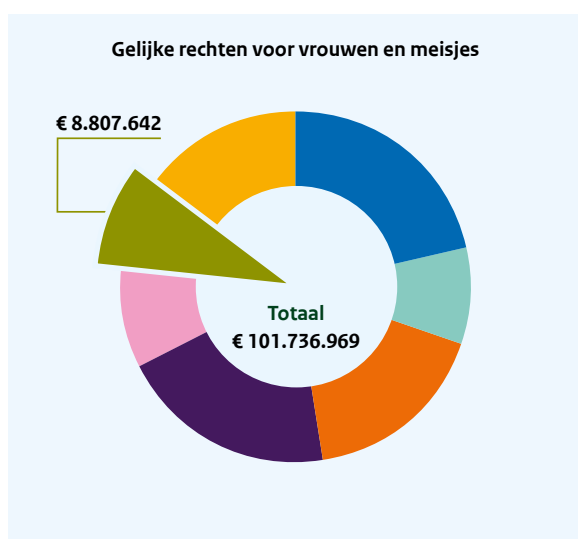
²⁵ Uit de NL verklaring uitgesproken tijdens de High Level Week van de AVVN in september 2022.

²⁶ Over de processtrategie kunnen geen uitspraken worden gedaan.

Tijdens de 51e sessie van de VN-Mensenrechtenraad heeft Nederland aandacht gevraagd voor het tegengaan van straffeloosheid voor oorlogsmisdaden in Jemen. Helaas bleek echter dat er vooralsnog onvoldoende draagvlak is voor hervatting van een VN-onderzoeksmechanisme. Nederland blijft zich inzetten om het tegengaan van straffeloosheid in Jemen op de internationale agenda te houden.

7. Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes

Uitgelichte resultaten 2022:

1. Nederland besloot in mei 2022 om een Feministische Buitenland Beleid (FBB) te voeren, en nam deel aan de eerste internationale FBB conferentie waar de doelen werden besproken.
2. Een sterke resolutie over geweld tegen vrouwen en meisjes, getrokken door Nederland tijdens de AVVN.

Gendergelijkheid is een fundamenteel mensenrecht en een noodzaak voor een vreedzame, welvarende en duurzame wereld. Er is de afgelopen decennia vooruitgang geboekt op gendergelijkheid (SDG 5). De COVID-19-pandemie, de klimaatcrisis en oorlog in Oekraïne en andere regio's hebben echter grote negatieve gevolgen voor gendergelijkheid en de positie van vrouwen en meisjes. Bestaande ongelijkheden voor vrouwen en meisjes worden op alle gebieden vergroot, van gezondheid en economie tot veiligheid en sociale bescherming. Tegelijkertijd vindt er een sterke internationale pushback tegen vrouwenrechten en gendergelijkheid plaats, ook in de multilaterale fora. Nederland staat pal voor vrouwenrechten en gendergelijkheid en zet zich samen met partners in voor voortdurende bescherming en bevordering van vrouwenrechten en gendergelijkheid.

Nederland zet sinds mei 2022 in op een feministisch buitenlands beleid. Het kabinet zet zich met het feministisch buitenlandbeleid in om ongelijkheid te verkleinen en streeft wereldwijd naar een gelijkwaardige positie van mannen, vrouwen en non-binaire mensen. Met de inzet op een feministisch buitenlands beleid wordt het werken met een genderlens meer standaard onderdeel van het beleid, de programma's en de organisatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Voor het thema gelijke rechten voor vrouwen en meisjes zijn alleen de uitgaven meegenomen uit het Mensenrechtenfonds en overige fondsen die door de ambassades specifiek op dit thema zijn gerealiseerd. Een overzicht van overige uitgaven op dit thema is terug te vinden in de OS-resultatenrapportage onder het thema Vrouwenrechten en Gendergelijkheid²⁷.

Preventie en uitbanning geweld tegen vrouwen en meisjes in Mexico

Nederland steunt in Mexico de NGO I(DH)EAS (*Litigio Estratégico en Derechos Humanos*) en draagt daarmee bij aan de versterking van de rechtstaat door straffeloosheid en belemmeringen voor gerechtigheid voor vermiste personen en hun familieleden aan te pakken. De focus ligt hierbij op vrouwen. Zo wordt getracht de situatie van vrouwen die betrokken zijn bij het zoeken naar verdwenen mensen te versterken, door deze vrouwen mondiger te maken en ze van slachtoffers te veranderen in mensenrechtenverdedigers. Deze aanpak versterkt niet alleen het rechtsbewustzijn bij families van slachtoffers en versterkt hun technische juridische kennis, maar helpt hen ook om te gaan met de psychologische gevolgen die gepaard gaan met deze thema's.

Daarnaast steunt Nederland de NGO *Move Forward* in hun doel jonge kinderen (veelal meisjes) die slachtoffer zijn van geweld of een onrustige thuissituatie weer een toekomst te geven, door middel van therapie, sport en dans. In het kader van bilaterale consultaties feministisch buitenlandbeleid bracht de Ambassadeur Vrouwenrechten en Gendergelijkheid een bezoek aan Mexico en werd er ook een kort bezoek gebracht aan deze kindershelter.

²⁷ Home - OS Portaal 2022 | (nlontwikkelingssamenwerking.nl)

Steun voor vrouwenrechten in Venezuela

In Venezuela lanceerde Nederland ter ere van International Women's Day "Las 100 Protagonistas", waarbij 100 Venezolaanse vrouwen vanuit allerlei achtergronden (mensenrechtenverdedigers, ondernemers, kunstenaars, journalisten, Ngo's etc.) geëerd werden voor hun bijdrage aan gendergelijkheid, emancipatie en het tegengaan van *gender based violence*. De ambassade selecteerde deze vrouwen in samenwerking met de lokale gemeente Baruta, symfonieorkest Gran Mariscal de Ayacucho (het enige grote orkest in Venezuela geleid door een vrouw) en Impact Hub Caracas. Gedurende een concert waar Venezolaanse muziek met Koninkrijksklanken gecombineerd werd, werd stilgestaan bij de uitdagingen in Venezuela op het vlak van onder meer politieke participatie van vrouwen en *gender based violence*, en de bijdrage die de 100 *protagonistas* hebben geleverd om de positie van vrouwen in Venezuela te versterken.

Multilaterale inzet op gelijke rechten vrouwen meisjes

Als lid van het EU onderhandelingsteam heeft Nederland er mede voor zorggedragen dat tijdens de *Commission on the Status of Women* een uitkomstdocument werd uit onderhandeld met voor het eerst VN-breed taal over de link tussen klimaatverandering, gendergelijkheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, met erkenning van de impact van klimaatverandering op de toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg en diensten. Tijdens de *Commission on Population and Development (CPD)* werd overeenstemming bereikt over een ambitieus en breed gedragen resolutie, met verwijzingen naar seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, gendergelijkheid, mensenrechten en zinvolle jongerenparticipatie, in relatie tot het speciale thema 'economische groei'. De resolutie was daarmee progressiever dan de tekst van de CPD van 2021. Nederland trad hierbij op als covoorzitter, samen met El Salvador.

Binnen de Derde Commissie van de AVVN is in 2022 de tweejaarlijkse Nederlands-Franse resolutie over geweld tegen vrouwen en meisjes aangenomen. Het was de eerste keer dat een AVVN-resolutie zich richtte op het aanpakken van de grondoorzaken van genderongelijkheid, discriminatie en geweld, namelijk genderstereotypen en negatieve sociale normen. De resolutie verwijst tevens naar de grondoorzaken van geweld tegen vrouwen en meisjes, institutionele discriminatie, en de link met klimaatverandering.

Nederland nam tijdens de AVVN ook actief deel aan de ministeriële bijeenkomsten voor landen met een Feministisch Buitenland Beleid (FBB), zowel in het kader van Afghanistan (waar ook Afghaanse vrouwen spraken) als met de ministers uit FBB landen. Ook droeg Nederland tijdens de AVVN als voortrekker van de *Action Coalition 6* (onderdeel van het *Generation Equality Forum*) bij aan de lancering van de *Alliance for Feminist Movements*.

Nederland blijft onverminderd inzetten op het beschermen en bevorderen van gelijke rechten voor vrouwen en meisjes in Afghanistan. Zo blijven we bij de *de facto* autoriteiten aandringen op het respecteren van mensenrechten, en brengen hierbij zorgen over de situatie van de vrouwen en meisjes over. Ook in multilateraal verband is dit een prioriteit. Nederland steunt hierbij de inzet van de VN Speciaal Rapporteur voor Mensenrechten in Afghanistan, en heeft zich in de Mensenrechtenraad samen met gelijkgezinden met succes ingezet voor de verlenging en versterking van zijn mandaat.

Ondank tegendruk en uitdagingen om EU-consensus te bewaren, is mede dankzij de Nederlandse inzet de taal over gendergelijkheid en seksuele reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) in verschillende gender resoluties behouden gebleven. Ook is in een aantal resoluties voortgang behaald op het gebied van diversiteit, bijvoorbeeld nieuwe referenties aan *multiple and intersecting forms of discrimination of women in all their diversity*.

'Las 100 Protagonistas', evenement ter gelegenheid van internationale vrouwendag, Venezuela. Foto: Arnaldo Espinoza

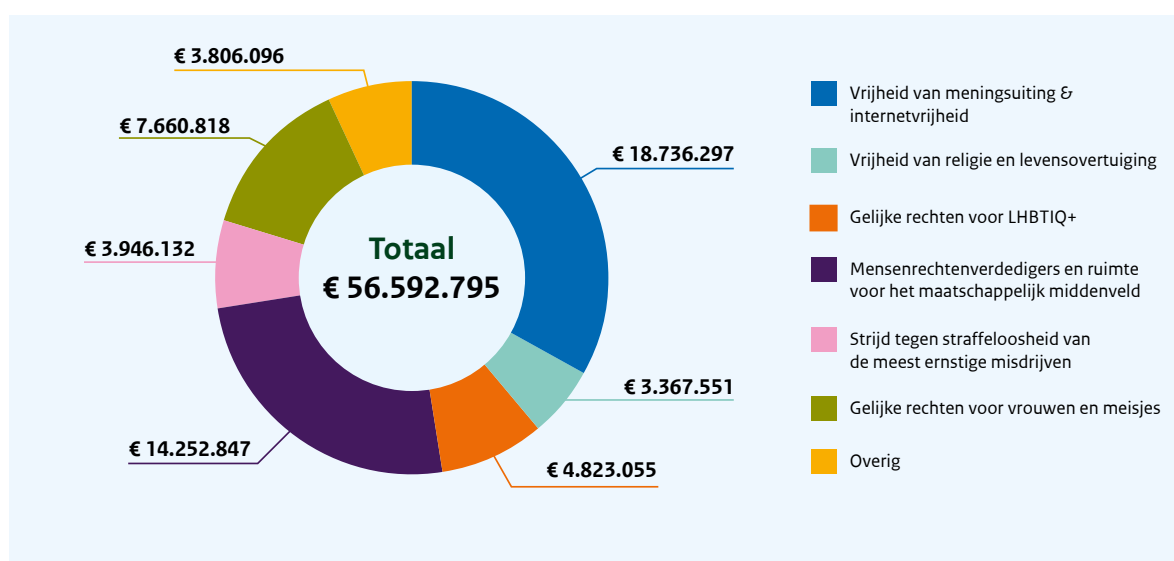

Bijlage: Overzicht uitgaven

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van Mensenrechtenfonds)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	18.736.297
Vrijheid van religie en levensovertuiging	3.367.551
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	4.823.055
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	14.252.847
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	3.946.132
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	7.660.818
Overig	3.806.096
TOTAAL	56.592.795

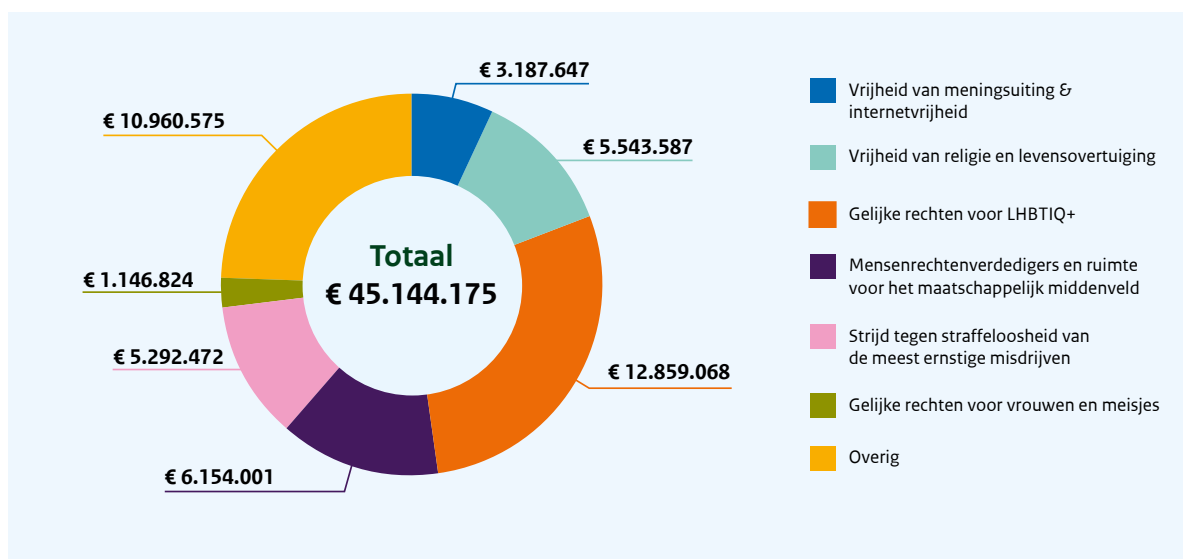
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van Mensenrechtenfonds)

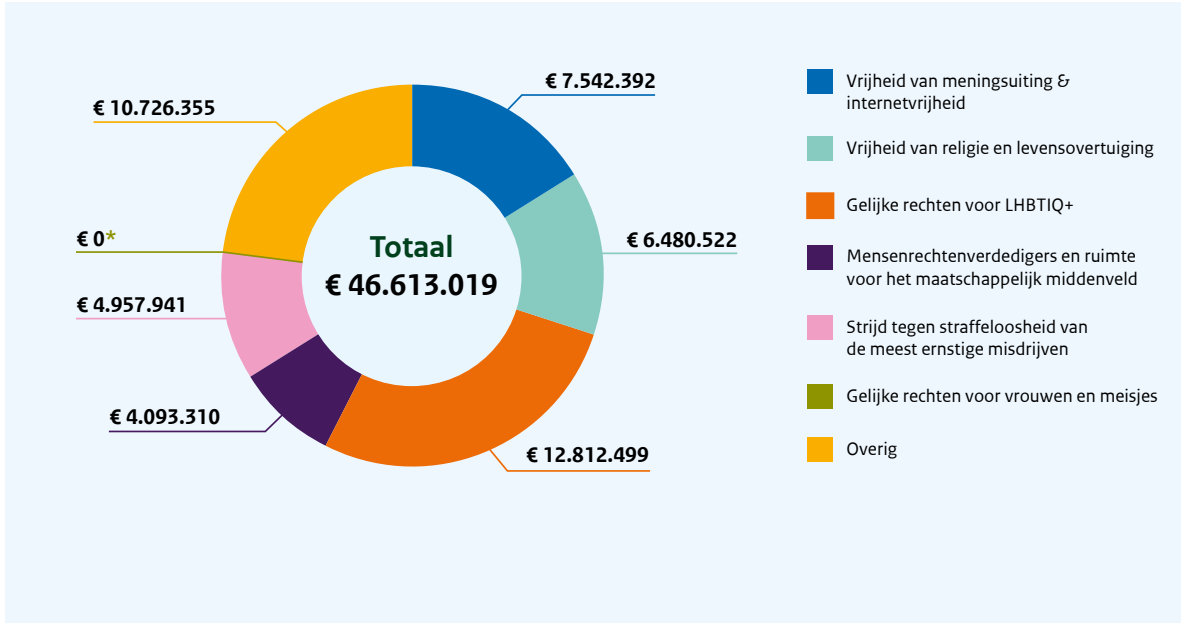
Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van overige fondsen)

	Uitgaven in euro's
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	3.187.647
Vrijheid van religie en levensovertuiging	5.543.587
Gelijke rechten voor LHBTIQ+	12.859.068
Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld	6.154.001
Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven	5.292.472
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	1.146.824
Overig	10.960.575
TOTAAL	45.144.175

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van overige fondsen)

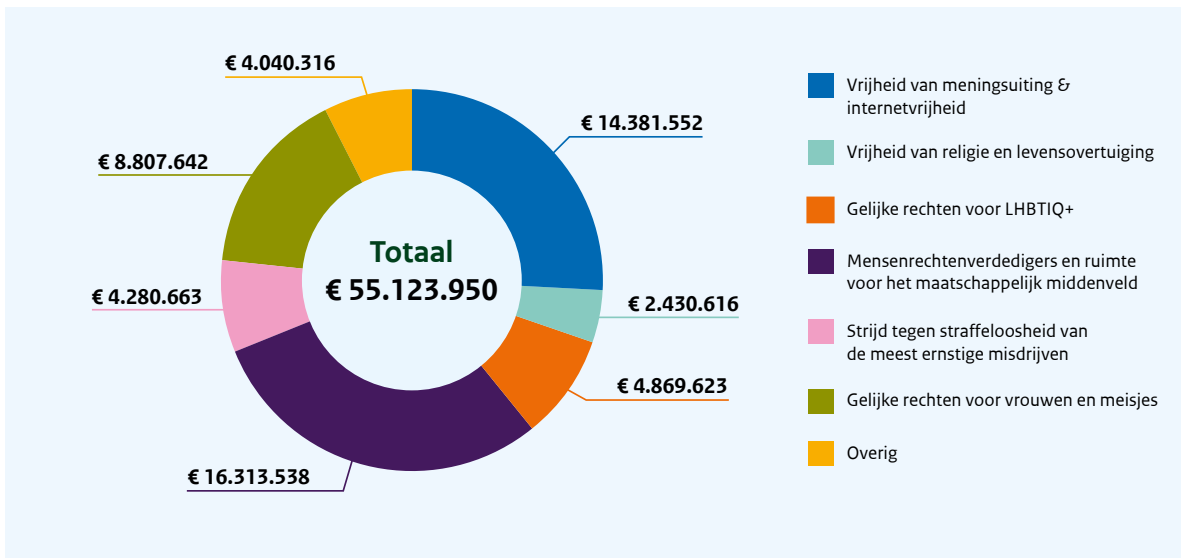

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van centraal gefinancierde uitgaven)

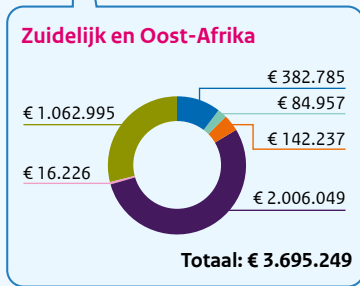
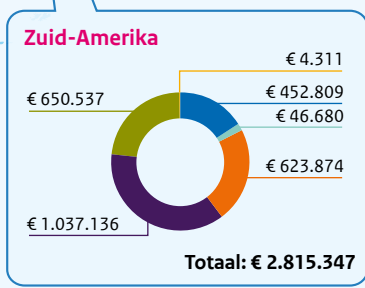
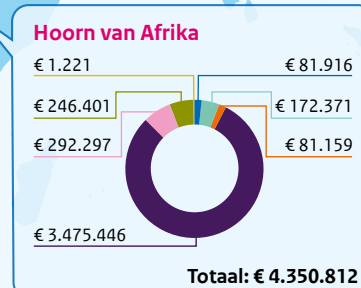
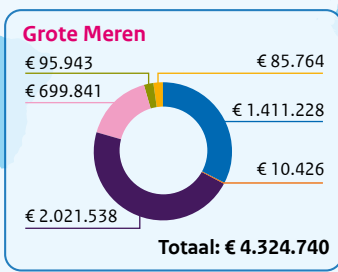
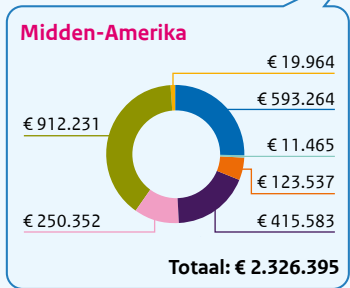
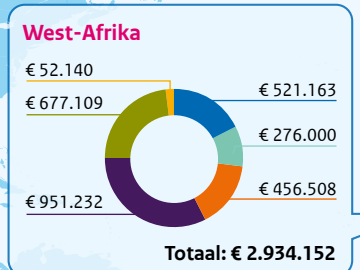
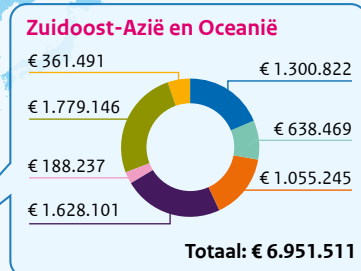
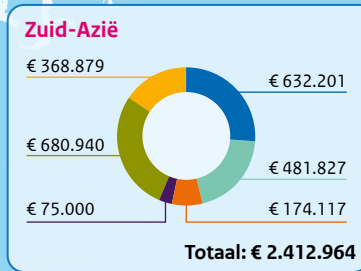
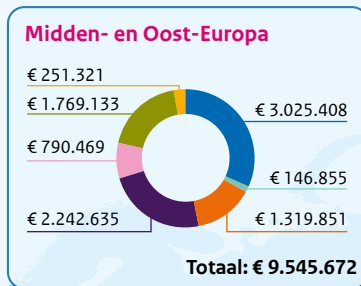
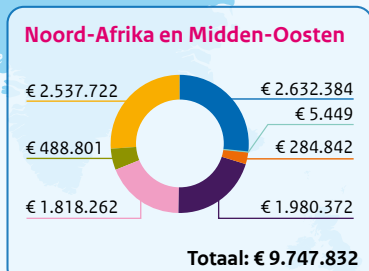
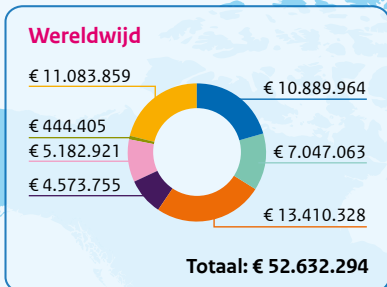

* Een overzicht van de overige uitgaven op dit thema is terug te vinden in de OS-resultatenrapportage onder het thema Vrouwenrechten en Gendergelijkheid, <https://www.nlontwikkelingssamenwerking.nl/#/results/themes/womens-right-and-gender-equality>

Totaal uitgaven per MR-prioriteit (op basis van gedelegeerde uitgaven)

Totaal uitgaven per MR-prioriteit per regio (op basis van alle fondsen)

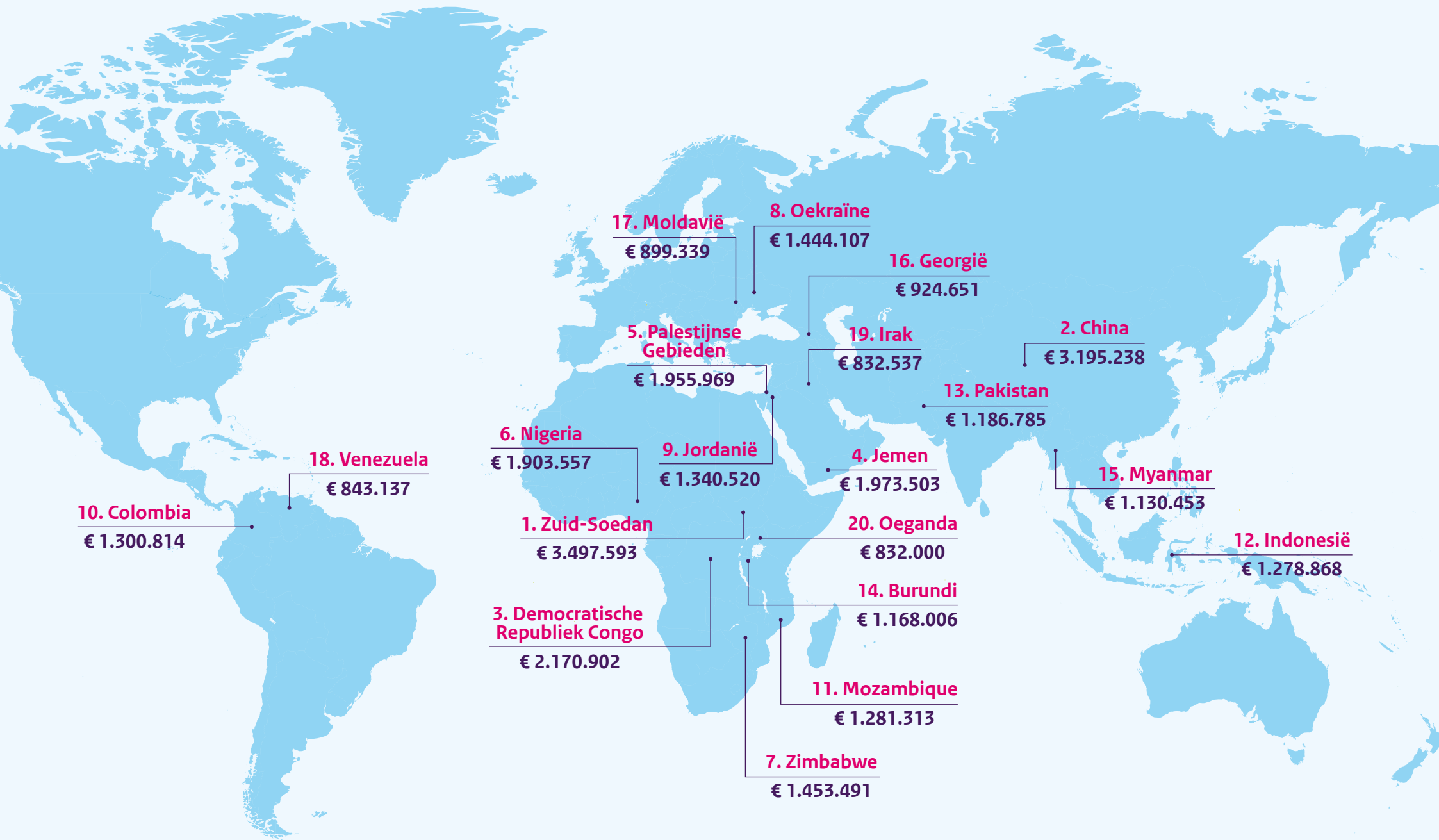

- Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid
- Vrijheid van religie en levensovertuiging
- Gelijke rechten voor LHBTIQ+
- Mensenrechtenverdedigers en ruimte voor het maatschappelijk middenveld
- Strijd tegen straffeloosheid van de meest ernstige misdrijven
- Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes
- Overig

TOTAAL: € 101.736.969

Top 20 van landen met uitgaven op MR-prioriteiten (op basis van gedelegeerde uitgaven)

Top 20 van landen met uitgaven op MR-prioriteiten (op basis van gedelegeerde uitgaven)

	Uitgaven in euro's
1. Zuid-Soedan	3.497.593
2. China	3.195.238
3. Democratische Republiek Congo	2.170.902
4. Jemen	1.973.503
5. Palestijnse Gebieden	1.955.969
6. Nigeria	1.903.557
7. Zimbabwe	1.453.491
8. Oekraïne	1.444.107
9. Jordanië	1.340.520
10. Colombia	1.300.814
11. Mozambique	1.281.313
12. Indonesië	1.278.868
13. Pakistan	1.186.785
14. Burundi	1.168.006
15. Myanmar	1.130.453
16. Georgië	924.651
17. Moldavië	899.339
18. Venezuela	843.137
19. Irak	832.537
20. Oeganda	832.000

ParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislava
LusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholm
openhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHouston
matyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburg
AmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPaz
ManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAviv
KingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagreb
WellingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPaz
ParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBa
HoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCoto
nTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyad
DorffAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticanstad
WarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMü
nAthenenDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKampalaParijsMadridBelgradoBelg
SarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatT
WellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPret
BonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdad
BelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobi
gIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtA
ainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNe
rkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorf
ivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoe
stAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratisla
ntrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagoIslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmaty
DelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBue
iresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouP
iaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnC
ouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuan
KingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJak
IstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingston
ersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapest
vancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAnt
øenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSa
KobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüssel
tkioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaD
ColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgrado
ntoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBern
stonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüssel
KampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputo
illaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLonden
oelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBru
RiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingt
bourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenB
oJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTri
aputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissab
nDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideo
toAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusaka
nShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBon
OttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaL
ondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBr
ivaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpen
AbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsK
iresLagosAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenKin
nAiresSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagogIslamabadBun
nDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagre
aLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAl
KievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoP
PretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMe
rneMexicoColomboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDe
uitoSeoelBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanber
ogotáParijsLaPazWenenAccraVaticanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemD
KobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHambur
ColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaCh
LuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuaga
ouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmA
damAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe
rkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBoma
aTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntw
nSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPaul
oriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChile
ManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLux
rgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekR
LuandaMadridVaticanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFra
AmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKampa
rijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWenenHong
ogBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagCo
boWarschauMadridPretoriaBonnAthenelstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkK
emAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMila
nbernaHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingapore
londenHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeCh
ndenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbe
adridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMilaanDarEsSalaamOslo
daNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoea
mpoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkara
HavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweitWenenKievParijsBuenosAiresMadri
weitharareParijsMoskouCotonouTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWind
ParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogo
makoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEs
mBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBan

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | juni 2023